

อริยสัจ ๔

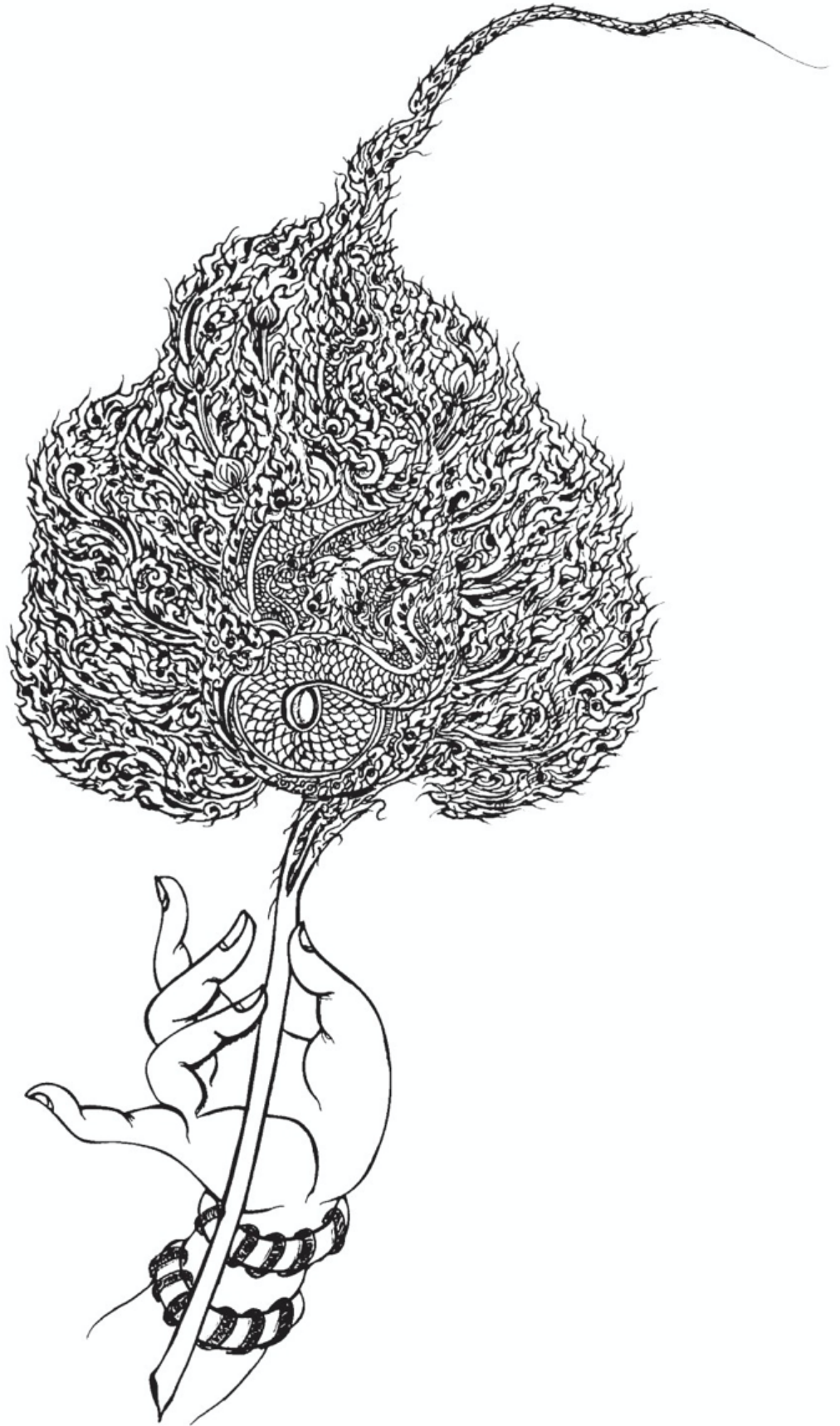
ในชีวิตจริง

๒๑ July 19, 10. 11

จารุวณฺโณ ภิกขุ

(พระอาจารย์ต้น)

คุณแม่ที่ขลุ่ยนี้ ทรัพย์สินของเธอ เจ้าภาพผู้ถวายภาพปก

อริยสัจ ๔ ในชีวิตจริง

- ISBN : 978-616-497-507-1
- จัดพิมพ์โดย : สถานศึกษาธรรม ดอยธรรมนาวา
๓๓๗ บ้านป่ารวก หมู่ที่ ๘ ตำบลนางแล
อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ๕๗๑๐๐
โทร. ๐-๒๒๗๑-๓๔๘๙, ๐๘-๙๔๑๑-๕๑๐๐,
๐๘-๑๙๙๘-๕๕๑๘
- พิมพ์ครั้งที่ ๓ : ธันวาคม ๒๕๖๒
- จำนวน : ๑,๐๐๐ เล่ม
- ผู้ถวายภาพปก : คุณพ่อสุธี ประกายพรรณ
- ผู้วาดภาพปก : ดร.วิจิต ประกายพรรณ
- พิมพ์ที่ : หจก. ประยูรสาส์นไทย การพิมพ์
๔๔/๑๓๒ ซอยกำนันแมน ๓๖
แขวงบางขุนเทียน เขตจอมทอง
กรุงเทพฯ ๑๐๑๕๐
โทร. ๐-๒๘๐๒-๐๓๗๙, ๐๘-๑๕๖๖-๒๕๔๐

คำนำ

คณะศิษย์กลุ่มพุทธธรรมสวนหลวง ได้กราบอาราธนา
นิมนต์ ท่านอาจารย์พระทวีวัฒน์ จารุณโณ รับภัตตาหารเพล
และแสดงพระธรรมเทศนา ตลอดจนสนทนาธรรมที่บ้านสามเสน
เมื่อวันที่ ๘ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๒

เนื้อหาข้อธรรมในครั้งนั้น ครอบคลุมเรื่องการปฏิบัติ
ตั้งแต่ขั้นเริ่มต้น คือ การท่องธำตุกัมมัฏฐาน ๔ การพิจารณา
ร่างกาย ๖ ขั้นตอน การสังเคราะห์อธิบายหลักธรรมให้จิต
เข้าใจในกระบวนการแห่งการเกิด-ดับ ด้วยขั้น ๕ อริยสัจ ๔
และปฏิจจสมุปบาท เพื่อให้จิตตั้งอยู่ในอนุโลมญาณ
แล้วแทงตลอดอริยสัจในมรรคผล ซึ่งท่านอาจารย์อธิบาย
ได้กระชับแต่ลึกซึ้ง ปฏิบัติตามได้ทุกขั้นตอน จึงเป็นที่มา
ของการถอดความ ด้วยเจตนาที่จะเผยแพร่ธรรมเพื่อเกื้อกูล
แก่ผู้แสวงหาทางออกจากวัฏฏสงสาร

เมื่อท่านอาจารย์ได้พิจารณาต้นฉบับแล้ว จึงปรารถนา
ให้จัดพิมพ์เป็นหนังสือชื่อ **อริยสัจ ๔ ในชีวิตจริง** เพื่อแจกจ่าย
ญาติธรรมเนื่องในงานพิธีปลุกต้นพระศรีมหาโพธิ ๓ ที่พักสงฆ์
ป่านาหนองพี บ้านโนนสูง ตำบลนาเวียง อำเภอเสนางคนิคม
จังหวัดอำนาจเจริญ เมื่อวันที่ ๓ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๒

อริยสัจ ๔ เป็นธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ และนำมาสั่งสอนเวไนยสัตว์ให้รู้ตาม คณะศิษย์เมื่อนำมานำ แนวทางการปฏิบัติที่ได้รับการชี้แนะจากท่านอาจารย์แล้ว ย่อมเห็นทางพ้นทุกข์ไปได้ตามลำดับ สังสารวัฏฏ์ที่ท่องเที่ยว มาแล้วอย่างยาวนานย่อมสั้นลง มรรค ผล นิพพาน ย่อมเป็นที่หวังได้

คณะทำงาน ขอกราบบูชาคุณพระรัตนตรัย คุณพ่อแม่ ครูอาจารย์ ที่ได้อบรมสั่งสอนศิษย์อย่างไม่ย่อท้อ ถึงแม้จะ เหน็ดเหนื่อยปานใด แต่ท่านก็ยังเพียรไขข้อข้องใจในข้อธรรม ที่ติดขัด แม้เล็กน้อยก็ตาม ด้วยความเมตตาตลอดมา

คณะทำงานหนังสือ อริยสัจ ๔ ในชีวิตจริง

สิงหาคม ๒๕๖๒

อริยสัจ ๔ ในชีวิตจริง

(แบบอันเป็นที่ตั้งแห่งการกำหนด)

ปุจฉา : โยมกำลังติดใจ (คาใจ) และมีความเข้าใจ ที่ท่านอาจารย์เทศน์เมื่อวันที่ ๕ และตอนหลัง ๆ ที่ได้ฟัง ในเรื่องที่ว่า สิ่งใดสิ่งหนึ่งไม่ได้มีอยู่ก่อน มันมีเมื่อมีผัสสะ แล้วก็มีการรับรู้ขึ้นมา

วิสัชนา : ผัสสะนี้ยังที่หลัง ผัสสะนี้ต้องพูดถึงการก่อตัว ขึ้นมาแล้ว แต่ที่จริงมีก่อนหน้านั้นอีก ก่อนที่ยังไม่มี คืออะไรล่ะ สมมติว่าอาตมาตั้งขวดน้ำไว้แบบนี้ ตั้งไว้ไปเรื่อย ๆ หลายเดือน หลายปีผ่านไป จะเกิดอะไรขึ้นในขวด น้ำนี้ เคยเห็นคราบตะไคร่น้ำขึ้นไหม ถ้ามว่าใครมาสร้าง ตะไคร่น้ำในนี้ขึ้นมา

ปุจฉา : ไม่มี

วิสัชนา : ตะไคร่น้ำเกิดขึ้นมาได้อย่างไร ก็ต้องมองไปที่คำว่านิยาม ๕^๑ คืออะไร อุตุนิยาม พีชนิยาม จิตตนิยาม

^๑ นิยาม ๕ มี ๑. อุตุนิยาม ความเป็นธรรมดาของฤดูกาล ๒. พีชนิยาม ความเป็นธรรมดาของพืช ๓. จิตตนิยาม ความเป็นธรรมดาของจิต ๔. กรรมนิยาม ความเป็นธรรมดาของกรรม ๕. ธรรมนิยาม ความเป็นธรรมดาของธรรม

กรรมนิยาม ธรรมนิยาม จิตตนิยามในขวคน้ำนี้ไม่มีใช้ไหม มีแต่อุตุนิยาม ฉะนั้น สิ่งเหล่านี้ไม่มีใครสร้าง แล้วก่อนหน้านี้ มันไม่ได้มีจริง ไม่ได้มีก่อนอยู่แล้ว เหตุปัจจัยของนิยาม เหล่านี้ อาตมาใช้คำว่าความพร้อมมูลของสิ่งเหล่านี้ มีความพร้อมมูลเมื่อไหร่ ก็ก่อตัวเมื่อนั้น เคยสังเกตเห็นอยู่ ถ้าเราเข้าใจในแง่นี้จะรู้เลยว่า อตตาทที่แท้มันไม่ได้มีหรอก ที่เราถูกสร้างขึ้นมาจากนิยามที่เป็นเหตุปัจจัย เป็นมูลเหตุ ความพร้อมมูลของธาตุ ความพร้อมมูลของนามมาประกอบ ร่วม จึงได้เกิด เราจะไปแก้ไขความพร้อมมูลก่อน ๆ นั้น ไม่ได้ มันเกิดมาเป็นผล เป็นตัวเราแล้ว ต้องมาแก้ไขที่ตัวอวิชชา เท่านั้น ทั้งหมดในชีวิตที่เราเกิด - ตาย เกิด - ตายอย่าง หาที่สิ้นสุดไม่ได้ เพราะอวิชชาตัวเดียวเท่านั้น เราจึงต้องมา หาความรู้กัน

ปจฉา : ถ้าอย่างนั้น ความเห็นว่ามันมีอยู่แต่เดิมก็เป็น อวิชชา หมายถึงถ้าเราไปคิดว่ามันมีอยู่แต่เดิม จริง ๆ แล้ว ไม่มี แต่มันมีเพราะว่ามีเหตุปัจจัยพร้อมขึ้นมา นี่ถูกไหมคะ

วิสัชนา : ถูก

ปจฉา : เพราะถ้ายังมีอาสวะ มีอวิชชาอยู่ เราก็ไป อุปาทานกับมัน มันมีชั้นอยู่เฉย ๆ ชั้น ๕ อยู่เฉย ๆ ของเขา

ที่เขามาจากอวิชา หมายถึงว่าถ้าเรายังไม่มีอะไรขึ้นมาให้ดู ก็ให้ดูความเป็นขั้นของเขาเฉย ๆ เขาก็มีหน้าที่ทำงานของเขาไป

วิสัย : ถูก เพราะถ้าดูขั้นเฉย ๆ นี้ เวลาอะไรผ่านเข้ามา จะเข้าใจทันทีว่าขั้นก็คือขั้น สิ่งที่ผ่านเข้ามาก่อนที่มันจะมี ก็คือเป็นสิ่งที่จรมมา ไม่ได้มีอยู่จริง เราก็จะกำหนดดูขั้นนั้นว่า ขั้นที่เป็นสัจจะแท้ในตัวของมันอันหนึ่ง กับสิ่งที่จรมเข้ามา ก็จะไม่สงสัย ไม่ต้องแปลกใจ ไม่ต้องวิตก หรือไม่ต้องไปรู้สึกถึงความทุกข์แต่ละอย่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับเรานั้น เราทุกข์เพราะอะไร เราจะไม่สงสัยเลย เราจะเห็นสิ่งที่ผ่านเข้ามาอาศัยขั้นไหนเกิด ตั้งอยู่ในขั้นไหน อิงอยู่ในขั้นไหน แล้วมีอะไรนอนเนื่องเข้ามาจากสิ่งที่เกิดขึ้นนั้น ความเห็นอย่างนี้แหละจึงจะเป็นการทำลายอวิชา

ปุจฉา : จริง ๆ อายุตนะจะต้องมี การเห็น การได้ยิน การดมกลิ่น การลิ้มรส การสัมผัสทางกาย ธรรมารมณ์ เพื่อจะมีความเข้าใจเกิดขึ้นมาว่า การที่เราไปยึดเอาของเก่า หรืออะไรในตัวสัญญา เป็นอุปาทาน

วิสัย : แล้วไปยึดทำไม ไซ้ไหม

ปฏจนา : ดูเป็นชั้นธ์เฉย ๆ ของเขา แล้วก็ดูเมื่อมันมี
อุปาทานเข้ามาแทรก ก็รู้แล้วว่าอันนี้เป็นเรื่องของมัน แล้ว
เป็นทุกข์ใหม่

วิสัชนา : ใช่ โดยลำพังตัวชั้นธ์ก็มีอุปาทานในตัวของ
มันอยู่แล้ว เราเพียงแค่มัไม่เข้าใจระบบของอุปาทานชั้นธ์
ที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า อุปาทานชั้นธ์ ๕ เป็นทุกข์ นั่นคือตรัส
โดยสัจจะที่อุปาทานก็เป็น อุปาทานชั้นธ์ก็เป็น แต่การเข้าใจ
ในคำสอนข้อนี้ เราไม่ได้เข้าใจอย่างนั้นว่าเป็นเรื่องของ
อุปาทานที่เขาเป็น มันเป็นเอง ทุกข์นั้นมันเกิดเองตามวาระ
ที่มันเป็น มันเกิดเอง มันตั้งอยู่อย่างนั้น แล้วก็ดับไปเอง

ปฏจนา : ถ้าเราเข้าไปแทรกก็จะเป็นสมุทัยทันที

วิสัชนา : ใช่ ถ้าเราไปแทรกก็คือ ไปมีอุปาทานใน
อุปาทานที่มันกำลังเป็นอยู่

ปฏจนา : อุปาทานในอุปาทาน

วิสัชนา : ใช่ อาตมาใช้คำว่าอุปาทานในอุปาทานชั้นธ์
ที่แท้ชั้นธ์มันอุปาทานกันอยู่แล้วเป็นเรื่องปกติ ไม่ได้เป็นเรื่อง
เสียหาย แล้วไม่ใช่ความผิด ไม่ใช่กิเลส แต่การที่เราไปมี

อุปาทานเอาเองในตัวขั้นที่มันเป็นอย่างนั้น นี่คือ
ความผิดของเรา

ปุจฉา : ความผิดของเรา ไม่ใช่เรื่อง (ความผิด) ของขั้น
ขั้นเขาก็อยู่ของเขา

ปุจฉา : ที่ท่านอาจารย์เทศน์ว่าตัณหาเกิดขึ้น
ตลอดเวลา อย่างเราจะกินข้าว ก็ดูให้มันดับไปก่อน แล้วจึง
กินใช้ไหมคะ โยมจับถูกไหม

วิสัชนา : ถ้าจะเอาชั้นของการรู้เรื่องของมัน ก็ต้อง
ทำอย่างนั้นก่อน แต่เมื่อรู้เรื่องแล้วก็ไม่ได้ทำอย่างนั้น
ตลอดไป มันจะกลายเป็นความรู้เรื่องที่เรากินอะไร
หรือทำอะไรก็จะเป็นความรู้เรื่องในเรื่องนั้น ๆ แต่ตอนแรก
ต้องทำให้เกิดความรู้เรื่องก่อน

ปุจฉา : ก็คือดูตัวเองก่อน จนกระทั่งความอยากกิน
ดับไป แล้วค่อยกิน โดยตอนกินนั้นค่อยรู้เรื่องไปตามปกติ

วิสัชนา : ใช่ ตอนแรกต้องทำให้มันรู้เรื่องของมันก่อน
คำว่า รู้เรื่อง คือรู้เหตุเกิด รู้ความตั้งอยู่ แล้วก็รู้ความดับ
พอครั้งต่อไปไม่ต้องกำหนดจิตเพื่อที่จะรู้เรื่องของมันแล้ว
เพราะการกำหนดจิตในการรู้เรื่องในคราวครั้งแรก มันเป็น

ความรู้แล้วในภายใน พอเป็นความรู้แล้วก็ใช้ความรู้แล้วอันนี้แหละในครั้งต่อไป

ปุจฉา : แล้วอย่างเวลาที่เรารู้ปุ๊บ อย่างนี้ ครั้งต่อไปเราก็ไม่ต้องให้ชื่อมันใช้ใหม่คะว่า อันนี้สัญญา อันนี้สังขาร เพราะให้ชื่อไว้แต่คราวก่อนแล้ว

วิสัชนา : ที่เราต้องให้ชื่อ เพราะจิตจะได้รู้ว่ามันเป็นเรื่องของชั้น การที่บอกว่าอันนี้คือเวทนาชั้น อันนี้คือสัญญาชั้น สังขารชั้น เป็นอุบายวิธีที่จะไม่มีตัวเราเข้าไปเกี่ยวข้อง จะเป็นเรื่องของชั้นที่มันเกิด ปรากฎตั้งอยู่ แล้วเป็นไปตามระบบวิถีของชั้น คือเป็นตัวอุปาทานของชั้นเอง แต่ถ้าเราไม่กำหนดว่าเป็นเรื่องของชั้นชนิดนี้เกิดขึ้น ชั้นชนิดนี้ตั้งอยู่ ชั้นชนิดนี้ดับไป มันจะไม่มีเป้าที่จะเป็นตัวกำหนด เราจะไปเห็นแต่อารมณ์ สภาพของอารมณ์ แล้วเราจะรับผลทางอารมณ์อันนั้นเข้ามาสู่ตัวเรา แต่ถ้าเราบอกว่าอันนี้เป็นชั้น ชั้นก็จะเป็นสิ่งที่ถูกรู้ อารมณ์ที่เกิดพร้อมกับชั้นก็เป็นสิ่งที่ถูกรู้ มันก็ถูกกำหนดรู้ไว้อยู่ในนั้น มันเลยไม่มีความเป็นตัวเราเข้าไปเกี่ยวข้องในขณะที่ปฏิบัติมัน

ปุจฉา : เราจะต้องกำหนดอย่างนี้ตลอดไปหรือคะ

วิสัย : ควรจะเป็นอย่างนั้น จนกว่าจิตจะเกิดความรู้อัจฉริยะ พอดีจิตเกิดความรู้อัจฉริยะในคราวครั้งใด ครั้งต่อไป จิตจะรับเข้าไปเป็นผู้กำหนด และทำหน้าที่ในการแก้ไขในระบบของอุปาทานตัวยึดนี้แบบอัตโนมัติ

ปุจฉา : ที่สงสัยคืออาการที่อึดตามันไหลขึ้นมา

วิสัย : ก็ให้มันไหล อย่าไปปฏิเสธมัน

ปุจฉา : มันเป็นอะไรในชั้น ๕ ค่ะ

วิสัย : เป็นอะไรในชั้น ๕

ปุจฉา : สังขารชั้น

วิสัย : แท้ที่จริงแล้วตัวอึดตา คือผลรวมของชั้นทั้งหมด ชั้นโดยปกติที่อาตมาอธิบายนี้ คือระบบของชั้นที่เป็นอุปาทานชั้นโดยปกติ แต่ในชั้นของอึดตานี้เป็นผลรวมของชั้นที่มาจากเหตุปัจจัยในปางก่อน

ปุจฉา : วิบาก

วิสัย : ใช่ เป็นผลของวิบาก เพราะฉะนั้นแล้ว ความที่มันเป็นผลนี้ ตัวเราโดยปกติแก้ไขอะไรไม่ได้หรอก

แต่เมื่อใดก็ตามที่มันเกิดขึ้นมา จะต้องอาศัยชั้นเกิด อาศัยชั้นที่ตั้งอยู่เหมือนกัน

ทีนี้ ในคำถามที่ว่า มันเกิด มันคือชั้นไหน เมื่อมันเป็นผลรวมของชั้น เหมือนกับร่างกายนี้เป็นผลรวมของธาตุ ๔ เรารู้ไหมว่าธาตุทั้ง ๔ ในกายเรา อะไรคือธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม เราจำแนกได้ไหม ตัวตน คือตัวร่างกายนี้ คือผลรวมหมดแล้วนะ เราจำแนกได้ใช่ไหม แต่เราจะไปเห็นโดยแยก แยกโดยธาตุที่ปรากฏในขณะนั้น เราจะไม่เห็นแยก เราจะเห็นเป็นตัวเป็นตน เป็นรูปร่างเลย แต่เราจะเห็นแยกในชั้นของการพิจารณา

ฉะนั้น อตตาทที่เกิดขึ้นก็ต้องอยู่ในชั้นของการพิจารณา ต้องเห็นในชั้นของการพิจารณา โดยจับอาการที่เกิดขึ้นนั้น ตามอาการของชั้นว่ามันคืออะไร แล้วต้องเข้าใจว่าชั้นทั้ง ๕ จะไม่เกิดแยกกัน จะเกิดร่วมกัน เป็นเพียงแต่ว่าชั้นชนิดใดที่เด่น ทีนี้ **อตตาของชั้นนี้ มันจะอยู่ในระบบของชั้นที่เป็นตัวชั้น** นี่ลักษณะหนึ่ง **ลักษณะที่ ๒ คืออยู่ในตัวตณหา** ฉะนั้น จึงจะมีข้อกำหนดไว้ว่า อตตาทที่เกิดขึ้นนั้น อันไหนคือสิ่งที่ต้องกำหนดรู้ อตตาทชนิดไหนที่ต้องละ อตตาทชนิดไหนที่ต้องทำให้แจ้ง แล้วอตตาทชนิดไหนที่ต้องเจริญขึ้น

ในชั้นของการเจริญอริยมรรคก็เป็นชั้นอตตะาเหมือนกัน มันจะอยู่เหนือเจตนา-สิ่งที่เราสร้าง **เจตนา**นี้คือสิ่งที่เรากำลังสร้างขึ้น แต่พอสิ่งที่สร้างขึ้นที่เป็นกำลังแห่งมรรคมันจะอยู่เหนือเจตนา นี่คือชั้นอตตะาอันหนึ่ง แต่ไม่ใช่อตตะาในสัักกายะ ถ้าจะพูดอธิบายในแง่นี้เหมือนกับจะขัดกับความเป็นอนัตตะาแท้ที่จริงแล้ว นี่แหละคือความเป็นอนัตตะา

ปุจฉา : ทำไม่รู้สัักเหมือนว่ามันมีอตตะาดีนอยู่ในใจ

วิสัชนา : ก็ถูก มันก็ต้องมี ก็ต้องเกิดขึ้นตามภาวะการณัที่มันมีอยู่แล้ว เพราะเราต้องยอมรับว่าเรามีอตตะาอยู่แล้ว อตตะามันก็ต้องดีน มันจะมี...ที่พระพุทธรเจ้าทรงใช้คำว่า การเพ่งพิจารณาเพื่อทำให้กิเลสเราร้อน ตัวที่เราร้อนนั้นมันกิเลสเราร้อน แต่ที่นี้ เราเคยหลงในอาการเหล่านี้ว่าเป็นตนมาเสมอ ก็เลยรู้สัักว่าเรามีความเราร้อน แต่นั่นคือลักษณะของกิเลสเราร้อนที่เราไม่รู้

ฉะนั้น การกำหนดว่า นี่คืออตตะา จึงเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ตัวเราได้แยกออกจากอาการที่มันเกิดในเวลา นั้น เราจะไม่ค่อยทันอาการต่อสิ่งที่มันเกิด จะไปเอาอาการเหล่านี้มาเป็นตน เพราะเราจะรู้สัักตามอาการที่มันเกิดขึ้นเสมอ เพราะฉะนั้น เราต้องรู้จัักยอมรับอตตะาชนิดนี้ก่อนว่ามันต้องมี มันต้องเกิด แต่การที่เรากำลังรู้และพิจารณาอยู่ ก็จะทำให้

เกิดความเร่าร้อนในตัวของมัน เพราะอะไร เพราะว่ามัน อิงอาศัยตัณหาเกิด ก็มีตัณหาประเภทที่เรียกว่า เร่าร้อน เพราะไม่ได้รับการตอบสนอง กับการเร่าร้อนเพราะว่า ต้องการปรารถนามา จะมีอยู่ ๒ อย่าง

ขณะที่ต้องการและปรารถนานั้น ก็เร่าร้อนเพื่อ อยากจะให้ได้มา แล้วเมื่อไม่ได้รับการตอบสนอง ก็เร่าร้อน เพราะการปรารถนานั้นไม่ตรงตามที่ตัวเองต้องการ มีอยู่ ๒ อย่างนี้ ที่นี้ การเร่าร้อนของมัน ไม่ได้เป็นการเร่าร้อน เพื่อที่จะมาเป็นอาสวะหรือเป็นกิเลสในตัวเรา แต่เป็นการ แสดงตัวอวดตา ซึ่งมันเร่าร้อนในภาวะการณ์ที่มันควรจะได้รับ การตอบสนอง แล้วมันไม่ได้ มันก็ต้องดิ้นออกมาตาม ภาวะการณ์ของมัน **การดิ้นนั้น เป็นการบ่งบอกถึงสภาพของ กิเลสที่มันเร่าร้อนที่จะถูกทำลายไป แต่เรามักจะเห็นใจกิเลส ไม่อยากให้มันเร่าร้อน**

ปจฺฉา : ต้องยอมรับว่ามันต้องมีอยู่แล้ว

วิสัชนา : ก็ต้องยอมรับ คือยอมรับในชั้นของสมุทฺถยสัจจะ ว่า นี้...สมุทฺถย นี้...การเกิดขึ้นของสมุทฺถย นี้...การดับไปของ สมุทฺถย นี้...ข้อปฏิบัติต่อสมุทฺถย เพราะสมุทฺถยก็คือสัจจะความจริง อันหนึ่ง เรียกว่าสมุทฺถยสัจจะ พุดง่าย ๆ **อวดตาหรือกิเลส ทั้งหลายก็คือความจริงในตัวของมันอย่างหนึ่ง เป็นสัจจะ**

อย่างหนึ่งว่ามันมีอยู่จริง เราจะยอมรับความไม่มีก็ต่อเมื่อเรารู้พระนิพพานแล้ว เมื่อใดก็ตามที่เรา还不知道พระนิพพาน ก็ต้องยอมรับว่ามันมี เมื่อเรายอมรับว่ามันมี ต้องรู้ความจริงอีกว่า **การที่มันมี มันมีตอนที่เกิดเท่านั้น ไม่ได้มีอยู่โดยถาวร และเมื่อไม่มีก็ตอนที่มันดับเท่านั้น มันก็ไม่มี**

แต่ที่นี้โดยทั่วไป เราจะไปเข้าใจแล้วก็ทรงจำไว้ตลอดว่า เรามีกิเลสอยู่ตลอด นี่คือการเข้าใจผิด เป็นการทรงจำผิด เป็นการรู้ผิด เป็นการกำหนดผิด เป็นการตั้งใจไว้ผิด เห็นไหม มิฉนาก็จะมาตลอดถ้าเราไม่เข้าใจตรงนี้ แต่ถ้าเราเข้าใจตรงนี้แล้วจะรู้เลยว่า มันเพียงจะเกิดขึ้นเมื่อมีมูลเหตุในการที่จะก่อตัวขึ้น มันก็มาเกิดร่วมกับมูลเหตุชนิดนั้น ๆ เช่น ตาเห็นรูป แล้วไม่รู้จักรูปตามความเป็นจริง มันก็ต้องมาเกิดร่วมในขณะที่เห็นนั้น นั่นหมายถึงว่าการรับรู้ในแต่ละครั้ง เป็นการรับรู้โดยการเกิดร่วมของกลุ่มอวิชชา ตัณหา อุปาทาน แล้วเป็นก้อนอัตตารับรู้ร่วมด้วย แค่นี้ไม่รู้ตัวเดียวนะ แต่ที่นี้ เมื่อตาเห็นรูป แล้วเรารู้ในรูปตามความเป็นจริง ตัวอัตตา อาสวะอนุสัย พวกนี้จะไม่เกิดร่วมแล้ว แต่กำลังของอริยมรรคจะเกิดร่วม

ปุจฉา : ในขณะนั้นเราต้องทักว่า นี่คืออัตตา ใช่ไหมคะ

วิสัชนา : ใช่

ปุจฉา : และก็เป็นที่ทุกขสังขจะ

วิสัชนา : ใช่ เป็นทุกขสังขจะ ก็มีอรรถาที่เป็นทุกขสังขจะ อันหนึ่ง อรรถาที่เป็นสมุทยสังขจะอันหนึ่ง แล้วก็มีอรรถาที่เป็น นิโรธสังขจะ นั้นหมายถึงว่าอรรถาก็ดับไปได้

ปุจฉา : ต้องแยกให้ออกใช่ไหมคะ

วิสัชนา : ใช่ เพราะถ้าเราไม่รู้ว่าอรรถาก็ดับไปได้นี้ เราไม่รู้วิธีเลยว่าจะดับอย่างไร พอเรารู้ว่าอรรถาดับได้ จะเป็นอะไรไป ก็ดับได้ การรู้ตามเป็นจริงที่เป็นมรรคนั้นแหละมันจะไปทำลายสังโยชน์ **ประเด็นของเราคือจะต้องสร้างความรู้ ความเข้าใจในระบบของขันธ ระบบของอรรถาชั้นไหนก็ตาม** ส่วนมากอรรถาจะอยู่ในชั้นของสมุทยสังขจะ แต่อยู่ในชั้นของทุกขสังขจะก็มี เพราะฉะนั้น จึงมีข้อปฏิบัติต่อทุกขสังขจะนั้น ในแต่ละข้อโดยกำหนดรู้ในทุกขสังขจะนั้นว่า ๑. ทุกข์ ๒. เหตุเกิดทุกข์ ๓. ความดับของทุกข์ ๔. การปฏิบัติต่อทุกข์

๑. ทุกข์ ก็คือ ทุกข์ที่เกิด เราก็อธิบายโดยความเป็นสังขจะ

- เหตุเกิดของทุกข์ (ทุกขสมุทยะ) อาจจะมีเหตุมาจากผัสสะหลากหลาย เราก็อธิบายเหตุ “อ้อ มันก็มาจากผัสสะ เมื่อผัสสะมี มันก็ต้องมี เป็นเรื่องปกติ” ก็รู้ต่อโดยกิจของปริญา รอบรู้ไปเรื่อย ๆ

- ความดับของทุกข์ มันเกิดแล้วก็ดับได้
- วิธีปฏิบัติต่อทุกข์ คือปฏิบัติต่อสิ่งที่เกิดและดับได้นี้จะปฏิบัติอย่างไรละ ก็เป็นขั้นของการรู้ ปริยญาตัดพพัง กำหนดรู้อย่างนี้ ให้มันแล้วในแต่ละลำดับ

๒. สมุทัย ตัวที่เป็นอัตราก่อตัวนี้ สมุทัยก็เป็นสัจจะอันหนึ่ง เป็นสัจจะที่ต้องยอมรับ แต่การยอมรับในขั้นสมุทัยไม่ใช่ยอมรับเพื่อให้มันมีอยู่ แต่ยอมรับเพื่อที่จะละ

ปหานะ คือ รู้ว่าสิ่งนี้จะต้องละ แต่ไม่ใช่เข้าไปละในเวลานั้น เพราะเราละไม่ได้ ลำพังเจตนาจะเข้าไปละนี้ กำลังเจตนาของเราไม่สามารถไปละสิ่งที่เป็นอัตรานอกเหนือเจตนาได้เลย มันไม่ได้อยู่ในเจตนาเรา

ปุจฉา : นึกว่าต้องละ

วิสัชนา : เอาอย่างนี้ดีกว่า กิเลส พวกอัตรากทั้งหลาย เราอยากให้มันเกิดใหม่ เมื่อไม่อยากให้เกิด แล้วมันเกิดขึ้นมาได้อย่างไร แสดงว่ามันไม่ได้อยู่ในเจตนาของเราอยู่แล้ว เมื่ออัตรามันขึ้นกับเจตนาของเรา มันต้องเป็นส่วนหนึ่งต่างหากจากเราอยู่แล้วโดยปกติ นั่นหมายถึงว่า อาสวะกิเลสก็ไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งในชีวิตเราเลย มันเป็นส่วนต่างหาก เพิ่งจะมาเกิดขึ้นต่อเมื่อมีเหตุปัจจัยกระทบ มันไม่ได้มีอยู่ดั้งเดิม

และไม่ได้มีฝังแน่นอยู่ในจิตเรา และไม่ได้อยู่ในชั้นธสันดานของเราเลย เพราะฉะนั้น เราต้องกำหนดรู้ แต่เราต้องรู้แน่ๆ ว่า อัตตาชนิดนี้มาจากเหตุของอวิชชาแต่ปางก่อน มันสืบมาจากโน้น แล้วเราไปตามแก้อวิชชาของปางก่อนได้ไหมละ ก็มันนำมาซึ่งผลแล้ว เพราะฉะนั้น ชีวิตทั้งชีวิตคือผลในชั้นของ ชา-ติ ชรา พยา-ธิ มรณะ ก็คือ ชาติ การเกิด อะไรเกิดก็ชั้นนี้แหละ เป็นอย่างอื่นเกิดมีไหม เทวดาเกิด ก็คือชั้นเกิดใช้ใหม่ พรหมเกิด ก็คือชั้นเกิด เดรัจฉานเกิด ก็คือชั้นเกิด เปרט ผี ปีศาจ อสุรกายทั้งหลายเกิด ก็คือชั้นเกิด ไม่มีอะไรเกิดนอกจากชั้นที่นั่นที่เกิด ก็คืออวิชชาอันมีมาแต่ปางก่อนนำผลมา **เพราะฉะนั้น ชีวิตเราทั้งหมดก็คือผลที่มาจากอวิชชาแต่ปางก่อน** แต่ที่นี้ ในความหมายของพระพุทธเจ้าว่าเมื่อผลมันนำมาแล้วนี้ เราจะไปสร้างเหตุเพิ่มจากตรงสิ่งที่เป็นอยู่นี้หรือเปล่า

ฉะนั้น เราก็ต้องเข้าใจว่า **สมุทัยมันก็มีโดยความเป็นสังขะ** ซึ่งถูกส่งผลมาจากปางก่อน มันมีโดยสังขะของมันอยู่แล้ว นั่นหมายถึงว่าอัตตา อวิชชา ตัณหา อาสวะ อนุสัย กิเลสทั้งหลายทั้งปวงนี้ **มันมีโดยสังขะ** แต่เราต้องเข้าใจนะว่า สมุทัยสังขะอันนั้น มันไม่ได้มีอยู่ตลอด เพราะอะไร เพราะมีนิโรธสังขะ นิโรธสังขะก็คือบ่งบอกถึงความเป็นสมุทัยที่มันเกิดแล้วมันต้องดับนั่นเอง ก็หมายถึงว่าอาสวะ กิเลส อัตตา

อวิชา อนุสัยทั้งหลายทั้งปวงนี้มันก็เกิดและดับได้ สิ่งที่เกิดและดับได้ควรจะอย่างไร

ปุจฉา : กำหนดรู้

วิสัชนา : เห็นไหม ก็ต้องมาสู่การกำหนดรู้อีกเหมือนเดิม เราจะทำอะไรรนอกเหนือไปกว่านี้ไม่ได้ แต่ที่นี้ในชั้นสมุทัยบอกว่าปหานะ ให้ละ คำว่าให้ละ ไม่ใช่จะไปละในตอนนั้น เมื่อเรารู้อยู่แล้วว่ามันเกิดแล้วมันดับไป วิธีละก็คือ **ไม่สร้างตัณหาใหม่จากตัณหาเดิมที่กำลังเป็นอยู่ในเวลานั้น คือละตัณหาที่จะเกิดขึ้นโดยอาศัยตัณหานี้** เพราะฉะนั้นตัณหานี้จะเป็นตัณหาที่ถูกรู้ เมื่อตัณหานี้ถูกรู้ ตัณหาใหม่จะเกิดขึ้นได้ไหม มันก็ไม่ได้ เพราะถูกแทรกด้วยความรู้ไว้แล้ว มันก็จะดับ แล้วจะเกิดเป็นสมุทยนิโรธ ก็คือเกิดแล้วก็ดับ เกิดแล้วดับ เพราะฉะนั้นแล้ว ตัวคำว่า ปหานะ ที่ว่าละได้ ปหานัง ที่ว่าละได้แล้ว มันจะไปแล้วตอนที่เราเจริญมรรคเพื่อที่จะละ มรรคเป็นตัวละ

ฉะนั้น จึงมี ๑. สมุทัยสัจจะ ๒. การเกิดขึ้นของสมุทัยสัจจะ ๓. การดับไปของสมุทัยสัจจะ เราจะรู้เพราะสมุทัยก็ดับได้จริง เป็นสัจจะอันหนึ่ง สัจจะกำหนดไว้ตายตัวว่ามันดับได้ด้วยตัวของมันเอง วิธีปฏิบัติต่อสมุทัยทำอย่างไร ก็รู้ ไขใหม่ละรู้ว่าวิธีละต้องละอย่างไร แล้วเรารู้นิโรธ

๓. นิโรธ การเกิดขึ้นของนิโรธ ความดับไปของนิโรธ
แล้วก็ข้อปฏิบัติต่อนิโรธ

- นิโรธคืออะไร ก็ความดับไปของสมุทัยนั่นแหละ
คือนิโรธ

- การเกิดขึ้นของนิโรธทำอย่างไร ก็เมื่อใดก็ตามที่เรา
ไม่ได้สืบทอดตัวตณหานั้น ตณหาก็ดับ นิโรธก็จะเกิดขึ้น จึงเป็น
การดับไปของตณหา

- การดับไปของนิโรธคืออะไร ก็คือมีตณหาใหม่เกิดขึ้น
หรือ มีทุกข์ใหม่เกิดขึ้น เพราะมีตณหาก็ต้องมีทุกข์ เมื่อมี
ทุกข์ใหม่เกิดขึ้น นิโรธก็ไม่มีแล้วตอนนั้น ทุกข์ใหม่ที่เกิดขึ้น
ดับไป นิโรธก็จะมาแจ้งอีกครั้งหนึ่ง ก็จะเป็นอย่างนี้ นิโรธก็มี
เกิดมีดับด้วยตัวของมันเอง

- วิธีปฏิบัติต่อนิโรธทำอย่างไร ก็รู้อย่างนี้แหละ จะไปรู้
อย่างอื่นทำไม รู้อย่างอื่นไปก็ไม่ถูกตัวมัน ใช่ไหม

๔. มรรค

- มรรคคืออะไร เหตุเกิดมรรคคืออะไร ความดับไป
ของมรรคคืออะไร แล้วข้อปฏิบัติต่อมรรคทำอย่างไร

- ข้อมรรคบอกให้ทำอย่างไร เจริญขึ้นใช้ไหม เจริญ
อะไรล่ะ **เจริญความเห็น** ความเห็นนั้นเห็นอะไรล่ะ ก็ไป
เห็นทุกข์ที่เกิด เห็นสมุทัยที่อาศัยทุกข์เกิด เห็นนิโรธตอนที่

สมุทัยนั้นดับ เห็นมรรคว่าทำอย่างนี้แหละคือการเจริญมรรค

“อ้อ...มรรคเกิดอย่างนี้ อันนี้คือมรรค การเกิดขึ้นของมรรคเกิดขึ้นอย่างนี้”

- มรรคดับไปอย่างไร ก็เวลามรรคทำหน้าที่ของตัวเองเสร็จ คือประหารกิเลสแล้ว ตัวมรรคก็ดับลงไปพร้อม นี่คือการดับไปของมรรค

- วิธีปฏิบัติต่อมรรคทำอย่างไร ก็เจริญขึ้นอีกเพราะมันดับได้ มรรคก็ดับได้เหมือนกัน มรรคไม่ใช่ของยั่งยืนนะ แต่ผลที่มรรคสร้างไว้ไม่เสื่อม มรรคเกิดแล้วก็ดับเหมือนกัน เพราะฉะนั้น ปัญญาเกิดขึ้น ปัญญาตั้งอยู่ ปัญญาดับไป แต่สิ่งที่ปัญญาสร้างไว้ ไม่ดับ บุคคลนั้นจะรู้ว่าไม่ดับอย่างไร จะรู้ชัดภายในตนเอง ความรู้ที่เกิดจากปัญญานั้นจะยังคงอยู่ไม่หายไปไหน

ปุจฉา : อย่างนั้นคือลักษณะเดียวกับที่ว่า เพราะเรามีวิชามาก่อน ผลก็คือได้ขั้น ๕ มานี้แหละ แต่ตัวเหตุนั้นก็ดับไปแล้ว ผลก็เลยยังแสดงอยู่

วิสัชนา : ใช่ เหตุดับไปแล้ว เป็นแค่ผล เป็นชั้นของทุกขสัจจะ หหมดเลย ชีวิตเราทั้งหมดเป็นชั้นของทุกขสัจจะ แต่ถ้าไม่รู้ทุกขสัจจะ ก็คือไปสร้างสมุทัยสัจจะแล้ว

ปุจฉา : ที่ท่านอาจารย์อธิบายมา แสดงว่าทุกตัวของ อริยสัจนี้ เรากำหนดเห็น กำหนดรู้เหตุ กำหนดดับได้หมด แม้กระทั่งเป็นสมุทยสัจจะ ก็สามารถกำหนดเข้าในอริยสัจ ๔ เวียนรอบใหม่

วิสัชนา : ใช่ เพราะถ้าทำอย่างนี้จะเกิดอนุโลมญาณ- ความรู้ที่คล้อยตามอริยสัจ ชื่อเต็มก็คือสัจจานุโลมิกญาณ อนุโลมก็คือคล้อยตาม เพราะถ้าไม่คล้อยตามอริยสัจ จะเข้าสู่โคตรภูไม่ได้ บางคนถามว่าเราไม่เอาญาณก่อน ๆ นั้นมา ช่วยหรือ อาตมาเชื่อว่าพวกเราทำมาเยอะแล้ว แต่ไม่คล้อยตาม อริยสัจ เพราะคล้อยตามไม่เป็น

ปุจฉา : ใช่ ไม่ยอมรับตามอริยสัจ

ปุจฉา : ท่านอาจารย์เจ้าคะ ถ้าเผื่อว่าเรายังไม่เห็น อัตตานิ แต่เห็นแค่ทุกข์กับสมุทัย ก็เห็นแค่นี้ไปก่อน แล้ว ค่อยไปเห็นอัตตา ก็จะมีรูเองใช่ไหมเจ้าคะ

วิสัชนา : ใช่ เราไม่ต้องไปติดคำว่าอัตตาหรือไม่อัตตา เพราะคำนั้นไม่ได้เป็นปัญหาอะไรหรอก ปัญหาคือเราได้ทำ การกำหนดรู้ทุกข์ให้ถูก รู้สมุทัยให้ถูก รู้นิโรธให้ถูก แล้ว เจริญมรรคให้ตรงกับความเป็นจริง ถ้าเรารู้ข้อนี้แล้ว ไม่ต้อง ไปสนใจว่าจะอัตตาหรือไม่อัตตา ทำวนอยู่ ๔ ข้อนี้จนเกิด

อาการที่เรียกว่านุ่มตาม อนุโลมตามอริยสัจ คล้อยตามอริยสัจ จิตเราจะเห็นทุกอย่างคล้อยตามอริยสัจ

เห็นทุกข์ เห็นเหตุให้เกิดทุกข์ มันจะกำหนดว่า นี่ทุกข์นี่คืออะไร มันจะรู้ชัดว่านี่ **นี่...ไม่ใช่ตอนที่มันเป็นความทุกข์แล้วนะ ตอนที่ยังไม่เป็นความทุกข์ก็สามารถกำหนดรู้ได้** ว่านี่ทุกข์ แค่การก้าว ย่างเหยียด นี่ก็ทุกข์ มันจะกำหนดรู้ไปทันที กิริยาแห่งความเป็นอาการแห่งการเคลื่อนไหวอย่างนี้ก็เห็นทุกข์ นี่ทุกข์ อยู่เฉย ๆ ได้ไหมล่ะ ให้อยู่นิ่ง ๆ นาน ๆ ได้ไหมล่ะ ก็ต้องเคลื่อนไหว เพราะอะไรล่ะ ความทุกข์บีบคั้นให้ต้องเคลื่อนไหว ก็...นี่ทุกข์ ทันที อ้อ...เราก็อยู่กับทุกข์อยู่ตลอด มันก็จะได้คลายออก ก็จะเป็นนิพพิทา คลาย ๆ ๆ ๆ

ปุจฉา : ท่องชั้น ๕ แล้ว ก็ดูอย่างนี้ทั้งวันทั้งคืนนะคะ

วิสัชนา : การท่องชั้น ๕ จะทำให้เราเห็นชั้น ๕ ในชั้นของการแยกแต่ละอาการออกได้ เพราะการท่อง ทรงจำ เป็นสิ่งที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้เป็นคำกำกับตายตัวอย่างชัดเจนว่า การทรงจำธรรมจะมีอุปการะมากต่อการปฏิบัติ เป็นอย่างนั้นจริง ๆ เป็นแบบจริง จนไม่รู้จะจริงอย่างไร เพราะเวลาเจอปัญหาในการปฏิบัติ บทชั้น ๕ มันผุดขึ้นมา “กายกับใจแบ่งออกเป็น ๕ กอง” มันแบ่งออกเป็น ๕ แต่ทำไมเราไม่ไปแบ่งล่ะ เราก็ไปแบ่งมันสิ แต่ก่อนเราไม่แบ่ง ก็มองแต่

ชั้น ๕ เป็นตัว ใช้ใหม่ละ เราไปแบ่งสิ ...นี่คือรูปเป็นอย่างนี้ เวทนาเป็นอย่างนี้ สัญญา.. เริ่มแบ่งออกมา ๆ ถัดจากการแบ่ง ก็เริ่มแยกออกแต่ละอาการ ๆ แล้วค่อยจับอาการจริง เออ... มันไปได้ที่นี่ การปฏิบัติมีหนทางอยู่ แต่ตอนที่เรายังไม่เริ่ม แยก ไม่เริ่มแบ่งนี้ เดินไม่ได้ พิจารณาไปไม่ได้

ปุจฉา : พอ...นี้ทุกข์ บุปนี้ ก็ต้องแยกให้ได้ครบทั้ง ๕ ชั้นใช่ไหมคะ เพราะอย่างไรก็ต้องเจอทั้ง ๕ อยู่แล้ว

วิสัชนา : ถ้าเรามีความเข้าใจมาตั้งแต่แรกแล้วว่า ทุกข์เกิดขึ้น ไม่ว่าจะอิงอาศัยชั้นใดเกิด นั่นหมายถึงว่าชั้น ทั้งหมดรวมลงอยู่ในสภาพแห่งความทุกข์ นั่นคือจิตของเรา ไม่ว่าจะอยู่ในสภาพการณ์ใดก็ตามที่ก่อให้เกิดความทุกข์แล้ว ชั้นนั้นแหละที่เป็นตัวแสดงออกของความทุกข์ เพราะความทุกข์ไม่ได้เกิดขึ้นที่ไหน เกิดขึ้นที่ชั้น ชั้นนั้นนั่นแหละที่ปรากฏอยู่ในเวลานั้น มันอยู่ครบกันทั้ง ๕ แต่ชั้นที่เด่นที่สุดคือชั้นไหน ก็ดูชั้นนั้นชั้นเดียว ถ้าเราดูด้วยความรู้อย่างนี้ เราก็ไม่ต้องไปดูครบทั้ง ๕ ชั้น ให้รับรู้ชั้นเดียว

แต่ที่ให้แยกในครั้งแรกนั้น แยกเพื่อให้เกิดความรู้ก่อน พอแยกให้เกิดความรู้แล้วเราก็รู้ด้วย ตามอาการแต่ละชั้น ๆ ในสิ่งที่เกิดขึ้นจริงกับเรา เมื่อเรารู้อาการแต่ละชั้นเกิดขึ้นจริงกับเราว่าชั้นนี้เป็นแบบนี้จริง ๆ ที่เป็นจริง ๆ เห็นจริง ๆ

ว่าเกิดจริง ๆ ดับไปจริง ๆ ของชั้นแต่ละชั้น เวลาจะกำหนดรู้เพื่อตั้งเป็นกรรมฐานในจิตนั้น ให้ดูชั้นเดียว เพราะชั้นทั้ง ๕ มันจะเกิดร่วมกัน ไม่แยกกัน เมื่อมันเกิดร่วมกัน ไม่แยกกัน การรู้นั้นแม้ชั้นเดียวก็เป็นการรู้ชั้นครบทั้ง ๕ ด้วยความรู้ที่เรามีอยู่แล้วเป็นตัวรองรับ เมื่อเรารู้อยู่แล้ว การรู้ชั้นนั้นมันจะสะท้อนไปทั้ง ๕ ชั้นอัตโนมัติ นี่คือความจริง เหมือนกันกับถอนเส้นผมบนศีรษะมาหนึ่งเส้น เอามาดูให้มันชัดเจน ส่วนที่เหลืออยู่บนศีรษะนั้นไม่ต้องไปถอนมันหรอก มันเหมือนกับเส้นนี้แหละ

ปุจฉา : เข้าใจแล้วค่ะ

วิสัชนา : ใช่ เหมือนกันนั้นแหละ มันตกอยู่ในสภาพเดียวกัน คือธรรมชาติที่เกิดแล้วดับ เราจึงเห็นสภาพ (สภาวะ) การที่เราบอกให้รู้ว่า นี่ทุกข์ นี่เหตุเกิดของทุกข์ นี่คือความดับไปของทุกข์ นี่ข้อปฏิบัติ ก็คือได้รู้จักธรรมชาติที่มันเกิดมันดับของทุกข์เอง

นี่สมุทัย นี่การเกิดขึ้นของสมุทัย นี่การดับไปของสมุทัย นี่การปฏิบัติต่อสมุทัย ก็จะได้เห็นอตฺตา ตัณหา อาสวะ กิเลส ที่เกิดแล้วก็ดับด้วยตัวของมันเอง

นี่นิโรธ นี่การเกิดขึ้นของนิโรธ นี่ความดับไปของนิโรธ และการปฏิบัติต่อนิโรธ ว่า “อ้อ...นิโรธ จังหวะที่ดับ นิโรธ จึงจะปรากฏ มีทุกข์ใหม่มา นิโรธก็จะไม่เห็น” ก็ต้องรับรู้ทุกข์ เราจะไปดูแต่นิโรธตอนนั้นก็ไม่ได้ ก็ต้องกลับไปรับรู้ทุกข์ พอไปรับรู้ทุกข์อารมณ์ใหม่ แต่เราจะทำให้แจ้งว่าการดับไป ของทุกข์ชนิดที่เกิดขึ้นนี้แหละจะปรากฏเป็นนิโรธ เราจะต้อง ทำให้นิโรธแจ้งอย่างนี้ จากอาการที่ทุกข์เกิดและดับนั้น เพื่อ รู้แจ้งในนิโรธ และข้อปฏิบัติต่อนิโรธ เราก็ไม่สามารถบังคับ ให้นิโรธแจ้งอยู่ตลอดเวลา มันต้องไปตามเหตุปัจจัยของมัน อยู่แล้ว มรรคก็เหมือนกัน

นี่มรรค นี่เหตุเกิดแห่งมรรค นี่คือการดับไปของมรรค แล้วการปฏิบัติต่อมรรคจะปฏิบัติอย่างไร เราก็จะปฏิบัติตาม หลักของสัมมาทิฐิ เมื่อปฏิบัติแล้วก็จะเวียนรอบปรีวัฏฏ์อยู่ อย่างนี้ ย้ำอยู่อย่างนี้ จึงไปเข้ากันกับบทที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า “**ยงกิญจิ สมุทฺยธมมํ สพฺพนตํ นิโรธธมฺมนติ สิ่งใดสิ่งหนึ่ง เกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นก็ดับไปเป็นธรรมดา**”

อันนั้นคือผลจากการตรัสรู้ในชั้นของบุคคลผู้ละ สักกายทิฐิในเบื้องต้น จะเป็นผลของการรู้แจ้งในชั้นนั้น

“สิ่งใดสิ่งหนึ่ง” เขาจะไม่สงสัยว่าเป็นสิ่งไหน แม้จะไม่ บอกว่าสิ่งไหนแต่ก็รู้ว่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้นคืออะไร เพราะฉะนั้น

จึงได้เข้าใจว่า เมื่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งเกิดเป็นธรรมดา สิ่งนั้นก็ต้องดับไปเป็นธรรมดา ก็เป็นตัวระบุงูสิ่งที่เราทำการกำหนดรู้ อยู่ในเวลานี้ คือตัวทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ ความดับทุกข์ ทุกข์นี้เราไม่อยากจะให้เกิดหรอก มันก็เกิดขึ้นมาด้วยตัวของมัน นั่นหมายถึงว่าเกิดขึ้นมาเป็นธรรมดา เมื่อมันเกิดขึ้นมาด้วยตัวของมัน มันก็ต้องดับไปด้วยตัวของมัน เราไม่ต้องไปดับมัน เมื่อมันดับไปเป็นธรรมดาอยู่แล้วโดยตัวของมัน วิธีการก็คือรู้ตามความเป็นจริงในสิ่งที่มันเกิดและมันดับ และทำกิจในอริยสัจในตัวมันนั่นแหละ ถ้าไม่ทำกิจก็เจริญมรรคไม่ได้ วิธีการเจริญมรรคก็เจริญในสิ่งที่มันกำลังมีอยู่ เกิดอยู่เป็นอยู่ ไม่ใช่ไปสงบใจจากอารมณ์ทั้งหลายทั้งปวงไม่ให้เกิดกระทบกับจิต แต่จิตรับกระทบอารมณ์ในภาวะปกติจิตนั่นแหละ เพียงแต่ทำกิจในอริยสัจในสิ่งที่เกิดขึ้นนั้น จึงจะเป็นการเจริญมรรค แล้วมรรคจะไปทำลายสังโยชน์เอง

หลักวิธีการมีอยู่อย่างนี้แหละ ถ้าจับประเด็นตรงนี้ได้ ไม่หนีจากหลักการนี้ ได้รู้จักกระแสแรกของพระนิพพานแน่นอน จริง ๆ ยืนยัน จำหลักนี้ให้ได้

ปจฺฉา : ขณะที่เราแยกชั้นธ เจริณุมรรคอยู่อย่างนี้ อันนี้เป็นจิตที่เกิดจากเจตนา

วิสัย : ไซ่ ต้องสร้างจากเจตนา ก่อน เพราะเจตนา เป็นตัวเรา แต่ตัวเราต้องเข้าใจนะ ไม่ใช่ชั้นของอตฺตา เป็นตัวเรา ในภาวะปกติที่เป็นผลรวมของขันธ ตัวเราในชั้นของขันธที่เป็นภาวะปกติที่ถูกเป็นผลรวมมาจากอวิชชาที่มาจากปางก่อน ซึ่งนำมาสู่ ชา-ติ พยา-ธิ มรณะ ซึ่งตัวเรานี้แน่นอนว่าจะต้องไปสู่มรณะในที่สุด

เพราะฉะนั้น โวหารคำว่า เป็นเรา คือตัวเรานั้น เป็นโวหารเรียกผลรวมของขันธที่มาจากอวิชชาแต่ปางก่อน ทีนี้ผลรวมของอตฺตาที่มาจากสมุทัยในปางก่อน มาจากตัณหาในปางก่อนในชั้นอตฺตาอันหนึ่ง อันนั้นก็คือผลรวม อันหนึ่งก็คือระบบขันธที่เราเคยกระทำแต่ปางก่อน ก็สืบมาจากอวิชชาทั้งหมด ส่งผลมา ๒ ระดับ ระดับที่เป็นทุกขสัจจะกับสมุทยสัจจะ

เมื่อเรามีทุกขสัจจะ คือความจริงที่จะต้องทุกข์ กับสมุทยสัจจะ คือความจริงที่เราต้องสร้างเหตุให้ตัวเองมีทุกข์ อยู่ในสองชั้นนี้ตลอด

พระพุทธเจ้าทรงเพิ่มอริยสัจอีก ๒ หรือจริง ๆ แล้วเพิ่มจริง ๆ แค่มัคคสัจจะข้อเดียว เพราะอริยสัจข้อที่ ๓ เป็นเครื่องอธิบายสมุทัย เพราะถ้าพระองค์ไม่ทรงอธิบายตรงนี้ว่าสมุทัยมันดับเองได้ เราก็คงจะไปไล่ดับแต่ตัวตัณหา ตัวอาสวะ

ตัวกิเลส ตัวอัตตา เราจะไปไล่ดับแต่ตัวนั้น ซึ่งโดยเจตนาจะ
ไปไล่ดับไม่ได้ ตัวเจตนาเอาไปดับสิ่งที่อยู่เหนือเจตนาไม่ได้
เพราะมาจากเหตุของมันแต่ปางก่อน พระพุทธเจ้าจึงทรงให้
สร้างเหตุใหม่ในชั้นอัตตานี้ ให้เกิดกำลังของมรรคในการรู้จัก
แต่ละอัน ๆ ว่า เมื่อมันเกิดเองดับเองแล้วจะปฏิบัติอย่างไร
กับสิ่งที่มันเกิดเองดับเองอย่างนี้ ก็คือในขณะที่นั้นต้องมี
ความรู้ ความรู้จะควบคุมสิ่งที่เกิดเองดับเองในชั้นทั้งกุศล
และอกุศลได้ในขณะนั้น นี่คืกำลังของความรู้มันเป็นอย่างนี้

ปฏิจา : ที่นี้ที่เหนือเจตนา (เรา...ต้องยอมรับ) เราก็
ต้องสร้างมรรคคือเจตนาเข้าไปเลย

วิสังขนา : ใช่ เราสั่งให้มรรคเข้าไปทำลายไม่ได้ด้วยนะ
ตัวนี้ ในชั้นของเรารับรู้ได้แค่อริยสัจ กับพิจารณาธรรมเพื่อ
เข้าไปเสริมเป็นองค์ธรรมเสริมกำลังของมรรคในขณะนั้น
สังเกตว่าในขณะที่จิตจะเข้าไปสู่มรรคญาณหรือ
ผลญาณ จังหวะนั้น จะเรียกว่าโคตรภูมิกี้ได้ จะเกิดภาวะวิเวก
เป็นพิเศษ จิตจะเกิดความวิเวกแบบผิตแผกจาก ... ไม่ใช่
สงบนะ สงบคือสงบ แต่อันนี้วิเวก สงัด มันจะสงัดจาก
ภายในเป็นพิเศษ คือมันจะส่งผลให้รู้สึกว่ามีสมาธิภายนอก
จะอยู่ปกติแต่จะรู้สึกเงียบเป็นพิเศษ ทั้ง ๆ ที่จิตเราก็รับรู้
รับทราบอารมณ์ที่เคยเป็นอยู่โดยภาวะปกติ นั่นคือขั้นตอน

ของระบบของมรรคกำลังจะตั้งพวกองค์ธรรมทั้งหลายมารวมกันเพื่อประหารสักกายะ นี่คือข้อสังเกตอย่างหนึ่ง จะเจียบเป็นพิเศษ แล้วก็รู้สึกว่าจะไม่มีอะไรมารบกวนจิต จิตจะรู้สึกตั้งมั่นดี แล้วจิตก็จะอยู่กับความวิเวกอย่างนี้ อยู่ตลอดเวลาทั้งวัน เรียกว่าใกล้ต่อการทำลายอาสวะ วิเวกกับความสงบไม่เหมือนกัน วิเวกก็คือวิเวก สงบก็คือสงบ ไม่เหมือนกัน

ปุจฉา : ท่านอาจารย์เจ้าคะ วิเวกนี้เป็นชั่วโมง เป็นวัน หรืออย่างไรเจ้าคะ

วิสัชนา : ทั้งวันก็ได้ มันจะส่งผลไปสู่โคตรภูญาณ เพื่อให้โคตรภูญาณรวบรวมองค์ธรรมทั้งหมดไว้ในจิตแล้วก็ ตัดอาสวะ มันจะเจียบกริบเป็นพิเศษ ทั้ง ๆ ที่ทุกอย่างก็อยู่ ภาวะปกติ ถ้าสังเกตดี ๆ ก็จะได้รับรู้ได้ อันนั้นคือใกล้ต่อการทำลายแล้วนะ แต่ถ้ายังไม่ใกล้ต่อการทำลาย มันก็ยังไม่ถึงขั้นนั้น ก็อาศัยความสงบไปก่อน ไปเรื่อย ๆ ๆ ๆ ๆ จนกว่า จะเจอวิเวก

ปุจฉา : แล้วปัสสัทธิล่ะคะ ท่านอาจารย์

วิสัชนา : ปัสสัทธิ เป็นความสงบระงับที่เกิดจากการ วิจัยธรรม ปัสสัทธิอันนี้เป็นผลพวงจากการเจริญมรรค

เพราะว่าปัสสัทธิในชั้นของโพชฌงค์ เป็นมรรค มรรคเป็นของควรเจริญขึ้น แม้จะจัดอยู่ในชั้นของทุกขสัจจะก็จริง แต่ว่าเป็นทุกขสัจจะในชั้นของมรรคที่ต้องเจริญขึ้น ปัสสัทธิอันนี้ไม่ต้องไปยับยั้งมัน ให้เจริญ ไม่ใช่ไปเจริญตัวปัสสัทธินะ เจริญเพื่อให้ปัสสัทธินี้ส่งผลไปสู่สมาธิ นั่นหมายถึงว่าปัสสัทธิซึ่งเป็นความสงบนี้ไม่ใช่สมาธิ ความสงบนี้ไม่ใช่สมาธิ จะเลยปัสสัทธิ เลยสงบไปอีก ถึงจะเป็นสมาธิ บางคนบอกไปทำสมาธิมาจิตสงบดี จิตเป็นสมาธิ ไม่ใช่หรอก นั่นจิตเป็นปัสสัทธิ

ปัสสัทธิในชั้นของสมณะต่างจากปัสสัทธิในชั้นของสติสัมโพชฌงค์ ธรรมวิจยสัมโพชฌงค์มาจากรากฐานของมรรค ซึ่งเป็นองค์ของการตรัสรู้ จะต่างกัน อันนี้จะไม่ใช่ลักษณะของสมณะที่สงบอยู่ แต่จะเป็นการ**พินิจพิเคราะห์วิจยธรรม** หมุนอยู่กับการพิจารณาอยู่อย่างนั้นโดยไม่หยุดหย่อนและ**ไม่วางธุระ จนเกิดมาเป็นปิติ ปัสสัทธิรองรับ** ปัสสัทธิสงบจะส่งผลให้จิตตั้งมั่น (สมาธิ) เมื่อจิตตั้งมั่น จะเห็นอาการเรื่องราวที่จิตพิจารณาอยู่นั้นตามความเป็นจริง ก็จะทราบเหตุปัจจัยอย่างนี้ไปตลอดสาย แล้วเมื่อเจริญขึ้นก็จะส่งผลไปสู่การตรัสรู้ เพราะเป็นองค์แห่งโพธิปักขิยธรรม จะต้องเป็นไปเพื่อความรู้และทำอาสวะให้สิ้น มันก็จะจัดอยู่ในอนุโลมญาณหรือสัจจानุโลมิกญาณ ให้จิตเราคล้อยตาม

อริยสัจ ก็จะต้องอยู่ในองค์พวกนี้ เป็นโพชฌงค์ทั้งนั้นที่ทำเราก็จะไม่ไปเลือกทำโพชฌงค์ในอีกแผนกหนึ่ง ก็ทำอยู่ในอันเดียวกันนั้นแหละ องค์ธรรมจะรวมกันอยู่ในนั้นทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นสติปัญญา ๔ สัมมัปปธาน ๔ อินทรีย์ ๕ โพชฌงค์ ๗ มรรค ๘ จะอยู่ในขณะที่กำลังกำหนดรู้ อริยสัจนั้นทั้งหมด ถ้าถึงจุดวิเวกเมื่อไหร่ วิเวกของจิตจึงจะประชุมองค์ธรรมรวมลงทั้งหมดไว้ในตัวของจิต เพื่อทำหน้าที่ในการประหาร ถ้าใครไปถึงจุดนั้นจะรู้ว่าต้องผ่านชั้นของวิเวกก่อนแล้วก็ทำลายกัน (ทำลายสักกายะ) ยากไหม

ปจณา : ยาก

วิสังขนา : วิธีการไม่ยากหรอก ที่บอกว่ายากก็คือใจเรานั้นแหละ วิธีการจะยากที่ไหน พระพุทธเจ้าตรัสไว้ชัดเจนจริง ๆ นะ ไปเอาธรรมจกักกัปปวัตตตสูตรมาวิเคราะห์ให้ดี มาทำความเข้าใจให้ดี จะเป็นแบบที่อาตมาว่า อาการของอริยสัจ อาการของการปรีวิภูมฺ์ เพราะพระพุทธเจ้าตรัสไว้ชัดเจน นี่คือการชี้วัดการบรรลุผลเลยนะ พระองค์ตรัสไว้ชัดเจนเลยว่า “หากเราไม่ทราบปรีวิภูมฺ์ ๓ อาการ ๑๒ นี้เพียงใด ยถากุตญาณคือการรู้ตามความเป็นจริง ก็ไม่เกิดขึ้นเพียงนั้น การตรัสรู้ความเป็นสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ไม่เกิด” เห็นไหม พระองค์ทรงชี้ไว้ชัดเลยว่าตรงนี้แหละคือประเด็น

เป็นเครื่องชี้ขาดเลยว่าจิตจะเข้าไปสู่การบรรลุต้องผ่าน
ปรีวัฏฏ์ ๓ อาการ ๑๒ นี้

เพราะฉะนั้น เมื่อพระองค์ให้ความสำคัญกับตัวนี้แล้ว
อย่าไปทำตัวอื่นเลย เอามาเจาะประเด็นเรื่อง **อริยสัจ ๔
ในชีวิตจริง** ของเรานี้ตามความเป็นจริงให้ได้

แต่ที่นี้ ในข้ออธิบายที่อาตมาได้อธิบายมานี้ เป็นการ
พูดถึงเรื่อง **อริยสัจ ๔ แบบอันเป็นที่ตั้งแห่งการกำหนด**
อาจจะมีความสงสัยว่า เราจำเป็นจะต้องทำสมาธิร่วมด้วย
หรือไม่ หรือว่าพยายามหาที่สงบ สงัด วิเวก ร่วมด้วยไหม

อาตมามองว่า วิธีการเหล่านั้นอาจจะเป็นวิธีการเก่า ๆ
ที่เราเคยใช้ แต่การให้ผลในแง่การที่จะให้จิตเกิดความรู้
ให้ผลน้อยมาก แล้วมักจะตกไปในร่องเก่า คือ ร่องแห่งความ
ที่เราคุ้นชินกับความสงบ ความสงัด ความวิเวก ประมาณนั้น
ซึ่งอันนั้นเป็นเรื่องของภายนอก

ถ้าจะเกิดการตรัสรู้ที่แท้จริงนี้ การที่พระพุทธเจ้าตรัส
องค์ธรรมทั้งหมดก็เพื่อให้เราเห็นภาวะชีวิตจริงที่เราเป็น
ในเวลา นี้ โดยในขณะนั้น สมาธิที่พระองค์ตรัสสอน อย่าลืม
ที่พระองค์เคยตรัสไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอทั้งหลาย
จงตั้งใจฟังให้ดี เราจักกล่าวเรื่องอริยมรรคหรือเรื่องของ
สมาธิทั้งหลายทั้งปวงให้พวกเธอรับทราบว่าเป็นอย่างนี้

สมาธิเป็นอย่างนี้ ปัญญาเป็นอย่างนี้” ทำไมพระพุทธเจ้าต้องมาสอนเรื่องอย่างนี้ ซึ่งแต่ก่อนหน้านี้พระองค์ทรงสอนมาแล้ว ไม่ใช่ไม่สอน แต่ภิกษุไปกำหนดผิด ไปตั้งใจไว้ผิด พระองค์จึงมาสอนสมาธิที่เป็นสัมมาสมาธิใหม่ นั่นหมายถึงว่า **สมาธิที่ตั้งมั่นเห็นธรรมตามความเป็นจริงนั่นแหละ คือ สมาธิที่เป็นสัมมาสมาธิในพระพุทธศาสนา**

บางทีพระพุทธเจ้าทรงพยายามจะอธิบายสมาธิในความหมายใหม่ให้พุทธสาวกได้เข้าใจ จะได้ไม่ไปติดอยู่กับสมาธิในความหมายเก่า ๆ ไม่ว่าจะ เป็นสมาธิในชั้นของฌานของสมาบัติ ซึ่งอันนั้นเป็นสมาธิในความเข้าใจเก่า ๆ ของคนในยุคนั้น

พระพุทธเจ้าได้ทรงอธิบายสมาธิใหม่ในชั้นของลักขณุปนิชฌาน คือการดูลักษณะของสภาพสังขาร มันก็เกิดเป็นฌาน เป็นสมาธิ เป็นเครื่องรองรับ นั่นคือ การที่เราเพ่งดูลักษณะของสังขารตามหลักอริยสัจ หลักของความจริงที่มันเกิด มันเป็นแต่ละครั้ง ๆ รู้ทุกข์ รู้เหตุให้เกิดทุกข์ รู้ความดับทุกข์ รู้ข้อปฏิบัติต่อแต่ละอันของอริยสัจ

การดูลักษณะสังขารก็คือตัวขั้นนั้นเองที่เกิดขึ้น ก็คือจิตกับอารมณ์ ย่นย่อลงก็คือจิตกับอารมณ์ ก็จะเป็นสมาธิหรือเป็นฌานรองรับอยู่ในนั้น แล้วอาตมาพูดไว้ชัดเจน

ว่า จิตเข้าสู่กระแสแรกพระนิพพาน จะมีปฐมฌานรองรับตลอด ๒๔ ชั่วโมง แล้วเป็นอย่างนั้นจริง ๆ แม้ใครจะไม่เคยทำฌานมาก่อน ก็จะเกิดขึ้นรองรับ แต่เป็นฌานที่ผิดแผกจากฌานของอรัम्मณูปนิชฌาน ฌานสมาบัติพวกนี้ คนละเรื่องกัน แต่เป็นฌานในชั้นของอริยมรรค

ปุจฉา : ทุกคนกำลังอยู่ในช่วงอนุโลมญาณใช้ใหม่ แต่ว่าจะยอมรับหรือไม่ยอมอนุโลมตามสัจจะสักที ฟืนสัจจะ

ปุจฉา : เวลาเรากำหนดทุกข์แล้วนี้ แล้วทุกข์ก็ดับไป เราต้องพยายามหาสมุทัยให้ได้ในช่วงนั้นหรือเปล่าคะ

วิสัชนา : การพิจารณาหาสมุทัยก็คือหาต้นตอของความทุกข์ที่เกิดขึ้น เพื่อคลายความสงสัยว่าเราทุกข์เพราะอะไร ถ้าเราเกิดความรู้แต่ละอัน ๆ ของความทุกข์ เราจะได้ไม่ต้องสงสัยตัวเองว่าที่ทุกข์อย่างนี้เพราะอะไร

อาตมาจะใช้ลักษณะของวิธีการ ตอนแรกก็พิจารณาหาเหตุอยู่ เหตุมันคืออะไร เหตุมันอยู่ที่ไหน เพราะบางเรื่องไม่ได้มีเหตุทั้งจากภายนอกและจากภายในเลย แล้วมันมาอย่างไร ตัวนี้ ก็พยายามหา แต่เมื่อพยายามหาแล้ว บางทีมันไม่เจอ มันไม่ปรากฏให้เรารู้ ด้วยอำนาจของอวิชา บางอย่างมันบัง เราก็รู้ว่าแม้จะไม่รู้จากเหตุที่แท้ของมันก็ตาม

แต่มันเกิดจากเหตุแน่นอน มันจึงเกิดขึ้นได้ เหตุจะเป็นอะไรก็ 모르แหละ แต่รู้ว่ามันมาจากเหตุ สุดท้ายก็รู้ว่า อ้อ...มันเกิดจากความไม่รู้นั่นเอง ก็อวิชชา นั่นแหละคือเหตุที่แท้ เป็นสมุทยวาร ตีลงไปตรงที่อวิชชาเลย ก็เพราะไม่รู้ นั่นแหละ ขนาดเหตุมันยังไม่รู้เลย ก็คืออวิชชา นั่นแหละ มันหลายตลบมากเลยนะ

อวิชชาหลอกล่อจิตจนทำให้จิตเราจับประเด็นไม่ถูก ก็เลยลงที่อวิชชา พระพุทธเจ้าก็ยังลงที่อวิชชาเลย ดูอดีตชาติเกิดมาอย่างไร เริ่มแรกเกิดมาอย่างไร แรกจริง ๆ มาจากไหน หาเจอไหม ขนาดพระองค์มีปุพเพนิวาसानุสสติญาณก็ยังไม่รู้เลยว่าจุดเริ่มแรกของการเกิด เกิดจากไหน ก็ยังไม่เจอว่าจุดเริ่มแรกของวิภวัญจะมาอย่างไร แล้วจุดที่สุด จตุปปาทญาณจะรู้ที่สุดของการจตุตถภูมิ ที่สุดอยู่ที่ไหน ไม่รู้อีกใช้ไหม ไม่รู้ นี่แหละเป็นโจทย์ แล้วในปัจจุบันยามแห่งราตรี ตัวไม่รู้นั้น **อวิชชาปัจจยา สงขารา** ขึ้นมาเลยไม่รู้ตัวเดี๋ยวนี้แหละ ตัวปัญหา ความไม่รู้นี้แหละคือเหตุ คือสมุทัยแท้เลยที่นี้ ขนาดเหตุที่จะนำมาเป็นความทุกข์ในเรื่องนี้เรายังไม่รู้มันเลย ใช้ไหม ไม่รู้นี้แหละลงสู่หลักคำสอนของพระพุทธเจ้า ในชั้นปฏิจจนุปบาททันทีเลย

ปุจฉา : เราไปแยกซื้ออวิชา สมุทัย ตัณหา มันก็เลยเป็นคนละชื่อ

วิสัชนา : เราต้องเข้าใจนะ ข้อความที่พระองค์ทรงพิจารณาในสมุทัย พระองค์จับประเด็นการเกิดการดับ แต่ชั้นอริยสัจนี้เป็นชั้นใหญ่ ทำไมพระพุทธเจ้าทรงแสดงสมุทัยว่าเป็นตัณหา ไม่ได้แสดงว่าเป็นอวิชา ทำไมไม่เหมือนกันกับสมุทัยในปฏิจจสมุปปาท ตรงนี้ใช้ไหม

ปุจฉา : จัดเป็นใน ๖ ทวาร

วิสัชนา : ก็ถูกอยู่อันนั้น เพียงแต่ความสงสัยก็คือในอริยสัจบอกสมุทัยคือตัณหา แต่ในปฏิจจสมุปปาทบอกสมุทัยคืออวิชา ทำไมถึงแตกต่างกัน

ปุจฉา : เป็นธรรมคนละตัว

วิสัชนา : ไม่ใช่คนละตัว

ปุจฉา : โมหะ กับ โลภะ คนละตัว

วิสัชนา : ในอริยสัจพูดถึงสัจจะ ๔ ประการเพื่อให้เราปฏิบัติถูก เพื่อให้เราทำได้ทำกิจ ๓ ถูก แต่ในปฏิจจสมุปปาทมีเพียงแค่ ๒ สาย สมุทยวาระกับนิโรธวาระ นั่นคือพระพุทธเจ้า

ทรงแสดงปฏิจจสมุปบาทคือทรงตรัสชี้ไปเหตุที่แท้ แต่ในอริยสัจ ถ้าพระพุทธเจ้าทรงบอกว่าอวิชชาคือเหตุที่จะต้องละ นั่นคือ การละอวิชชา นั่น ทำด้วยกำลังของอริยมรรค

แต่เมื่อใดก็ตามที่อริยมรรคยังไม่เกิด พระพุทธเจ้าจึงทรงชี้ค้นหา ก่อน เพราะอะไร เพราะค้นหาเป็นตัวนำมาซึ่งความทุกข์ การที่ชี้ขึ้นเพื่อให้เกิดการยอมรับก่อนว่า ก็เพราะมีต้นหานั้นแหละทุกข์จึงมี ถ้าไม่มีต้นหา ทุกข์ก็ไม่มี ก็ถูกแล้ว แสดงว่าทุกข์ที่มีก็เพราะมีต้นหา แล้วต้นหาที่มีอยู่แล้วกับเรา **เมื่อต้นหามี ทุกข์ก็ต้องมี เราก็มไม่ต้องสงสัยว่าทำไมเราต้องมีทุกข์ ก็เพราะเรามีต้นหา** แล้วถ้าเราไม่มีต้นหา เรามีทุกข์ใหม่ ก็ไม่มี เราสามารถทำได้ใหม่อันนี้ ทำได้ เพราะต้นหาก็ดับไปได้เหมือนกัน ช่วงจังหวะที่ต้นหาดับไปแล้วนี้ จะถามหาทุกข์ที่ไหนก็ถามหาไม่ได้ เพราะต้นหาดับไปแล้ว แต่เราจะไม่หลงลืมในการกำหนดรู้ทุกข์ในชั้นที่เป็นทุกข์สัจจะแท้ อันนั้น ในชั้นของชั้นธนะ ธาตุ ชั้นธอายตนะ เป็นทุกข์สัจจะแท้ ซึ่งเป็นต้นหาแต่ปางก่อน

ในความหมายของพระพุทธเจ้าที่ทรงชี้สมุทัยชั้นต้นหา คือ ต้นหาที่เกิดใหม่ ที่อามาใช้คำว่าทุกข์เทียม คำว่า ทุกข์เทียม นั่นคือไม่ใช่ทุกข์แท้ ทุกข์แท้ก็คือ สมมุติว่า ในระบบของชั้นธเราหิวข้าว ถ้าเราไม่กินข้าวเราตายใช้ใหม่

แต่ถ้าทุกข์ในชั้นของสมุทัยของตัณหา เวลาตัณหามีความอยากในกามนี้ เราไม่สนองกาม เราตายไหม ไม่ตาย แต่ตัณหาจะดับ ดิ้นรนจนกว่ามันจะดับ ไม่สนองเราไม่ตาย นั่นคือทุกข์เทียม ไม่ใช่ทุกข์แท้ มันเป็นของปลอม มันไม่ใช่แท้ เพราะมันไม่ใช่ทุกข์แท้มันจึงดับได้ **แต่ทุกข์แท้นั้นละไม่ได้ ต้องกำหนดรู้**

ในชั้นสมุทัย พระองค์จึงบอกว่า เมื่อใดก็ตามที่เรา ยังมีตัณหาอยู่ เราต้องทุกข์อยู่ ซึ่งไม่เป็นเรื่องผิดปกติ หมายถึงว่าตัณหาไม่ใช่เรื่องที่ทำให้เราจะต้องไปมีปัญหาอะไรกับตัณหาเลย เพียงแค่ให้รู้ว่า “อ้อ ตัณหา มี ทุกข์ก็ต้องมี ตัณหาดับ ทุกข์ก็ต้องดับ” คือรู้ในเรื่องของเหตุของผล เท่านั้นแหละ

ในชั้นของการละนี้ ทำไมปฏิบัติจนสมุปบาทจึงชี้ไปที่ สมุทวาระตรงอวิชชาว่า ต้องดับอวิชชาเท่านั้น กระบวนการแห่งทุกข์ทั้งปวงจึงจะดับ เราไม่ได้ไปดับที่ตัณหา แต่ในอริยสัจบอกว่าตัณหาเป็นของควรละ เราต้องรู้แล้วนะว่า ที่ละนั้น ละโดยการที่ว่า หากไม่อยากจะทุกข์ ก็ไม่ต้องมี ตัณหา แต่เมื่อยังอยากอยู่ แน่นนอน...ก็ต้องยอมรับทุกข์ให้ได้ จะเป็นทำนองนี้ เราไม่ต้องสงสัย ไม่ต้องไปกลัวต่อความทุกข์

แล้วก็ไม่กลัวต่อค้นหา ใช้ค้นหาแล้วก็เป็นทุกข์ ก็ต้องยอมรับในความเป็นทุกข์

เมื่อยอมรับแล้ว ก็ไม่มีปัญหาอะไรกับทุกข์ เป็นวิธีง่าย ๆ แต่อันนั้นเป็นปัญญาในชั้นที่จะทำให้เรายังไม่หลุดพ้น ตัวที่จะทำให้หลุดพ้นคือไปทำลายอวิชชานั้น นั่นคืออยู่ที่ข้อมรรค เพราะฉะนั้น คำว่าค้นหาเป็นของควรละ ที่ว่า ปหานะ อันนั้นเราสามารถละ เพียงเพื่อว่าเราจะไม่ทุกข์กับมันเท่านั้น แต่ยังไม่ใช่ละตัวอวิชาสังโยชน์ซึ่งนอนเนื่องอยู่ในสัkkายทิฏฐิ ฉะนั้นเราต้องอยู่ในข้อมรรค ข้อปฏิบัติอันเป็นไปเพื่อดับทุกข์ ก็คือดับอวิชชานั้นเอง

ปจฺฉา : ฉะนั้น ดับตัณหาก็คือดับทุกข์เทียม

วิสัชนา : ดับทุกข์เทียม ไม่ใช่ทุกข์แท้ เหตุที่แท้ไม่ใช่ตัวตัณหานะ แต่คืออวิชา แล้วถ้าพระองค์ตรัสบอกว่าให้ละอวิชาในตัวตัณหานั้น เราไปดูสิว่าถ้าพระพุทธเจ้าไม่ตรัสบอกว่าค้นหา แล้วไปตรัสบอกอวิชา พวกเราจะจับประเด็นอะไรไม่ถูกเลย เพราะสิ่งที่แสดงต่อจิตเราคือตัณหา ซึ่งแสดงออกถึงความอยาก ความต้องการ ความปรารถนา ซึ่งมีอยู่ตั้งแต่ไหนแต่ไร พระพุทธเจ้าจะให้เราจับในส่วนหยาบนี้ก่อนให้เป็นประเด็น แล้วสืบหาตัวสมุทัยที่แท้ก็คืออวิชา ฉะนั้น เราอย่าหลงประเด็นตรงนี้ อย่าไปไล่ดับตัณหา

แล้วเข้าใจว่าดับตัณหาแล้ว ตัณหาไม่เกิดแล้ว ทุกข์ไม่เกิดแล้ว นั่นคือผลที่เราต้องการ

อาหารดาบสกับอุทกดาบสก็ดับตัณหาได้ ไม่มีทุกข์ ไข้ไหม กามตัณหามีไหม ก็ไม่มีทุกข์ไข้ไหม ถ้ามว่าพ้นไหม เพราะไม่ได้ไปดับที่อวิชชา ไม่ได้ไปทำลายที่รากเหง้า เพราะพระพุทธเจ้าตรัสชัดเจนว่า **“การดับไปโดยไม่เหลือของ อวิชชาโดยปราศจากราคะ กระบวนการแห่งความทุกข์ ทั้งปวงจึงจะเป็นอันยุติ ไม่สืบต่อ”** ง่าย ๆ อย่างนี้ คิด วิเคราะห์ในหลักธรรมอย่างนี้ให้เกิดเป็นความเข้าใจจนเกิด เป็นความรู้ พอเกิดความรู้แล้ว จิตที่รู้แล้วเข้าไปกระทำเอง

หากผู้หวังความพ้นทุกข์ แล้วอยากจะเจอพระนิพพาน จริง ๆ ไม่ใช่เล่น ๆ พระนิพพานมีอยู่จริง เป็นธรรมชาติที่มี อยู่แล้ว เจอจริง ๆ ขอเพียงแค่ทำให้ถูกกับเหตุปัจจัยให้ ถูกต้อง ไม่ต้องไปเร่งรัดมาก ทำเหตุให้ตรง ในชั้นเจตนาเรา ทำอยู่เพียงแค่นี้ ในส่วนชั้นของเหนือเจตนา นั้นเป็นเรื่องของ มรรคที่เขาจะไปแก้กัน ไม่ต้องไปเร่งรัด **“เมื่อไหร่มันจะ สำเร็จสักที เมื่อไหร่จะเห็นสักที”** อะไรอย่างนี้ ไม่ต้องไปเร่ง อันนั้นจะเป็นเหตุใหม่ ตัวนั้นก็คือตัวนี้แหละ ตัวสำคัญ

ปุจฉา : วิจิกิจฉาอีกตัวหนึ่ง ในช่วงมาปฏิบัติในแนววิธีการที่ท่านอาจารย์แนะนำแรก ๆ นะคะ “ทำอะไรอย่างไร ใช้หรือเปล่า”

วิสัชนา : แล้วเป็นอย่างไรล่ะ กว่าจะตัดสินใจลงไปได้ ว่า ใช้หรือไม่ใช้ ใช้ไหมล่ะ

ปุจฉา : ต้องยอมอนุโลม

วิสัชนา : นั่นแหละ ต้องยอมอนุโลมตามหลักนั้นเลย

ปุจฉา : ยอมทุกอย่าง ไม่มีเงื่อนไข จิตถึงจะลงให้

วิสัชนา : เพราะฉะนั้น อาตมาอธิบายธรรมะนี้เพื่อให้ เกิดการรู้แจ้ง เห็นจริง และพวกเราต้องปฏิบัติได้จริง แล้วทำได้จริง ๆ แล้วก็ต้องเกิดผลจริง ๆ ธรรมนั้นจะเป็นสันติภูมิฐิโก ในเฉพาะบุคคลนั้น ที่จะรู้ได้ เห็นได้ เข้าใจได้ แล้วสอนมา ไม่ใช่เพียงแค่คน สองคน ที่จะปฏิบัติตามได้ในวิธีการนี้

ปุจฉา : ท่องธาตุนี้สุดยอดแล้ว

วิสัชนา : นั่นเห็นไหม ท่องธาตุนี้สุดยอดแล้ว

ปุจฉา : ท่องธาตุนี้ พอเรายังไม่ทราบ มันก็อยากไป... แล้วนามล่ะ อย่างอื่น จิตมันจะไปข้างหน้าตลอด

วิชันนา : มีหมอ (นายแพทย์) อยู่คนหนึ่งเขาบอกว่า จูจิตไปทีเดียวเลย ธาตุอะไรเขาไม่ดู อาตมาก็เลยบอกว่าถ้าเป็นอย่างนี้ อะไรก็ตามที่ไม่ได้ถูกพิจารณา อะไรก็ตามที่ไม่ได้ถูกรู้จากจิตของเรา อันนั้นอวิชชาจะเข้าแทรก มีที่ตั้งเพราะฉะนั้น เมื่อพระองค์บอกว่ารู้ธาตุ ๔ ชั้น ๕ คือรูรูรูปกับนาม ก็ต้องกลับมาสู่การพิจารณาอยู่ดี เขาจะไปดูแต่เรื่องจิต ๆ ๆ จิตกับอารมณ์อย่างเดียวกัน แล้วเขาบอกว่าอุบายวิธีที่อาตมาสอนนั้นมันใช้ได้ ใช้ ใช้ได้จริงแต่ว่ามันไม่เกิดการตรัสรู้ มันเกิดความสงบต่ออารมณ์ที่เกิดกระทบจิต อาตมาจึงบอกให้มาพิจารณากาย เพราะการที่ดูแต่จิตกับอารมณ์นั้น ได้ชั้นของสติสัมปชัญญะ แต่ไม่ได้ในชั้นของการทำลายอาสวะ

เขาบอกว่า “ไปพิจารณากายแล้วมันไม่ไปครบท่านอาจารย์ ทำอย่างไรก็ไม่ไป คิดอะไรก็ไม่ไป พิจารณา ๖ ชั้นตอนหรือธาตุ อะไรมันก็ไม่ไป” นี่แหละคือเป็นที่ตั้งของอวิชชา อวิชชามีอยู่ จึงเข้าไปทำอะไรไม่ได้ อาตมาบอกว่าต้องฝึกทำ ทำอย่างไร แรก ๆ ก็อ่านตามขั้นตอนไปก่อน อ่าน...อย่าเพิ่งไปอะไรมาก อ่านไปอ่านมา อ่านไปอ่านมา **สิ่งที่เราอ่านนี้มันจะไปสร้างความคิด เมื่อสร้างความคิดแล้วมันจะไปสร้างความรู้ เพราะคิดอะไรก็จะไปรู้อันนั้น คิดในเรื่องใด ๆ มาก จิตจะโน้มเอียงไปในเรื่องนั้น ๆ**

วิธีการก็คือ ตั้งความคิดไว้เพื่อให้จิตโน้มเอียงไปในเรื่องนั้น ๆ

เราไม่สามารถบังคับจิตให้เป็นไปตามนั้นได้เลยถ้าเราไม่มีตัวดึงจิตให้โน้มเอียงไป เมื่อพระองค์ตรัสว่า “จิตคิดเรื่องใด ๆ มาก ย่อมโน้มเอียงไปในเรื่องนั้น ๆ” ก็ใช้ความคิดนี้แหละเป็นตัวนำ แต่การที่จะคิดได้ก็ต้องเกิดจากการทรงจำก่อน อาตมาก็อ่านไปเรื่อย ๆ ให้ทรงจำก่อน จำไปเรื่อย ๆ แล้วจะคิดเอง เพราะ **สิ่งที่คิดก็คิดเรื่องที่จำนั้นแหละ** มีเรื่องไหนที่เราคิดโดยที่ไม่ผ่านการจำมาบ้าง

ปุจฉา : ไม่มี

วิสัชนา : นั่น เห็นไหม หลักการก็มีแค่นี้ ทีนี้ เราจะไปทำสงบแบบไม่ให้มันคิด จิตจะโน้มไปไหน ก็โน้มไปในสงบ พอโน้มไปสงบแล้ว จะรู้เหตุรู้ผลอะไรได้ไหม คิดไตร่ตรองได้ไหม ธรรมวิจยะเกิดขึ้นไหม ไม่ได้ จะเจียบ นี่ นี่ คนนี้รู้ดีว่าเป็นอย่างไร เจียบคือเจียบ

ปุจฉา : เจียบสนิทเลย

วิสัย : ใช้ หมอคนนั้นเขาบอกว่าเขาก็เชี่ยวชาญ การผ่าตัดมานะ แต่ทำไมการพิจารณาของเขามันไม่เกิด ทำไมมันคิดไม่ออกเลย

อาตมาก็เลยถามว่า โยมหมอพยายามเค้นให้เห็นภาพ ใช้ไหม เขาบอกว่าใช่ นี่แหละคือสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ถ้าไปเค้นให้เห็นภาพ อาตมาไม่ได้ต้องการให้เห็นภาพ จุดประสงค์ของอาตมาก็คือคิดตามขั้นตอนให้ได้ เพื่อให้เกิดความรู้ตามความเป็นจริงในระดับของกาย ใน ๖ ขั้นตอนนี้ ขั้นตอนสุดท้ายเป็นอย่างไร ไม่ใช่ให้ไปเห็นภาพ แล้วไปโฟกัสอยู่กับภาพนั้นแล้วเพ่งอยู่ จะกลายเป็นอรัมมณูปนิชฌาน (การเพ่งดูอารมณ์) ซึ่งไม่ได้เป็นลักษณะของการดูลักษณะของสภาพสังขาร (ลักขณูปนิชฌาน) นี่คือการเข้าใจผิดในผู้ปฏิบัติ ส่วนมากจะเป็นอย่างนั้น

ที่อาตมาบอกให้เห็นชัด ๆ นี่คือการเห็นในชั้นของความคิด สามารถคิดได้ในเรื่องนั้นได้ชัดเจน คิด...มันก็จะเกิดความรู้ในสิ่งที่คิด ว่าเป็นดิน น้ำ ไฟ ลม นี่คือการให้เห็นความเป็นดิน น้ำ ไฟ ลม ในชั้นของธาตุนี้ นั่นคือที่สุดของรูปธาตุทั้งหมด ส่วนนามธาตุได้แค่ดูการเกิดการดับเท่านั้น เราทำมากกว่านั้นไม่ได้ เพราะเป็นชั้นของนาม

ชั้นของรูปจึงใช้การแยกแยะพิจารณา ชั้นของนามจึงกำหนด รู้ให้เห็นการเกิด-ดับ

ฉะนั้นแล้ว หากเราเห็นรูปยึดโยงกันเป็นตัวเป็นตน เป็นรูปเป็นร่างอยู่ ความเห็นว่ากายนี้เป็นตนจึงมี แต่ถ้าเรา แยกออกไปแต่ละส่วน ๆ ความเห็นว่าร่างกายนี้เป็นตน ย่อมไม่มี เพราะแยกออกไปแล้ว จะเอาส่วนไหนมาเป็นตน ไม่สามารถไปจับส่วนใดมาเป็นตนได้ มันก็จะค่อย ๆ บอก ตัวเองอย่างนี้ ความรู้ในการพิจารณาแต่ละครั้งจะส่งผลให้ จิตเกิดการประมวลผล แล้วก็ซึ่ซดลงไป เพื่อที่จะตัดสิน ในสิ่งที่เราพิจารณาอยู่นั้นว่า ที่แท้แล้ว กายสังขารนี้เมื่อถูก แยกออกไปตามชิ้นส่วนแล้วมันก็ไม่ได้มีตัวตน แต่ที่มีอยู่คือ การประกอบรวมกันของชั้น

การประกอบรวมกันของชั้นนั้น เป็นการประกอบ รวมกันเพื่อสร้างความเห็น ที่เราจะเข้าไปเห็น แล้วความเห็น นี้จะไปยึดจับในกายสังขาร โดยอาศัยอำนาจของอวิชชา ว่านี่คือตัวตนของเรา

เพราะฉะนั้น พระองค์จึงสอนให้เราแก้ไขด้วยการ พิจารณาแยกนี้แหละ เพื่ออะไร เพื่อไม่ให้มีความเห็นเข้าไป ยึดจับ เมื่อไม่มีความเห็นเข้าไปยึดจับ ทิฏฐิที่จะไปตั้งอยู่บน กายสังขารว่าเป็นตนก็ไม่เกิด

เมื่อความเห็นที่จะไปตั้งอยู่บนกายสังขารว่าเป็นตน ไม่เกิดแล้ว อวิชชา อาสวะ อนุสัย ก็ไม่มีที่ตั้ง เพราะมันเห็น กายตามความเป็นจริง ความรู้ในขั้นนี้จะต้องคลี่คลาย ออกไปด้วย ถ้าเราไม่พิจารณากาย อวิชชาก็จะตั้งอยู่ แล้วก็ จะปิดความรู้ไม่ให้เกิดความรู้เพื่อที่จะทำการตรัสรู้

แม้เราจะรู้เท่าทันสภาพจิตกับอารมณ์ สงบจิตได้ ไม่ถูกอารมณ์กระทบมาก หรือถูกอารมณ์กระทบแล้ว สามารถแก้ไขได้ทันท่วงที รู้ยับดับปุ๊บ รู้ยับดับปุ๊บ ก็เป็น เพียงแต่ได้ในขั้นของสติสัมปชัญญะตลอดชีวิตนี้

ถามว่าเสื่อมได้ไหม ตอบว่าเสื่อมได้ ไม่เสื่อมในชาตินี้ ก็ต้องเสื่อมในชาติหน้า ชาติหน้าไม่เสื่อม ชาติต่อ ๆ ไป ก็ต้องเสื่อม เพราะยังไม่เข้าถึงโลกุตตระ เพราะโลกุตตระ เท่านั้นที่จะไม่เสื่อม

นี่คือสิ่งที่หลาย ๆ คนยังไม่เข้าใจในข้อนี้ว่า การสงบใจ ยังไม่ใช่ผลที่ควรแก่การบรรลุถึง คือยังไม่ใช่ตรงที่เรา ต้องการที่จะบรรลุ เราไม่ได้ต้องการตรงนั้น สติสัมปชัญญะ เราก็กังยังไม่ต้องการ เราต้องการการทำลายอาสวะให้สิ้น แต่ สติสัมปชัญญะจะเป็นตัวรองรับในระดับหนึ่งแน่นอน ก็ต้องมี ไม่มีไม่ได้ ต้องอาศัยสติสัมปชัญญะ แต่เราจะไม่ยึดเอาตรงนั้น มาเป็นตัวที่ต้องการบรรลุ

มันเป็นกับดักทางธรรมชาติอย่างหนึ่งเวลาคนปฏิบัติ เมื่อเจอความวุ่นวายแล้วมาเจอความสงบ เข้าใจว่านี่แหละ คือสิ่งที่ต้องการ นี่ต้องใช้เพราะมันสงบ แล้วก็ดีด้วย ส่งผลดี ต่อผู้ปฏิบัติ แต่ไม่เข้าใจว่าที่สุดแล้วควรจะทำอะไรต่อ

ปุจฉา : จะออกจากความสงบนี้ยากมาก เพราะจิต มันจะลงไปอยู่เรื่อย

วิสัชนา : แรก ๆ มันเป็นอย่างนั้นใช้ไหม

ปุจฉา : ใช่

วิสัชนา : แล้วออกมาได้อย่างไร

ปุจฉา : ก็ต้องเหนื่อยหน่อย

วิสัชนา : ก็ต้องเหนื่อยหน่อยใช้ไหม กว่าจะออกมาได้ ต้องยอมเหนื่อย ฟังเทศน์อาตมาไม่รู้กี่ครั้งก็หน แล้วก็ ประมวล พินิจ วิเคราะห์ออกมา หลักการที่ควรจะเป็นอย่างนั้น อย่างนี้ จริง ๆ แล้วการแก้ไขกิเลส ก็แก้ไขที่จิตปกตินี้แหละ ไม่ต้องมีสมาธิมาก ในเบื้องต้นไม่ต้องมีมาก แต่ถ้าเราเข้าไป ถึงขั้นของการทำลายสักกายะแล้ว ปฐมฌานรองรับแล้ว มันจะขึ้นมาเอง มันจะเพิ่มพูนตัวฌานสมาธิอันนั้นขึ้นมาเอง โดยธรรมชาติของมัน

ปุจฉา : แล้วที่ท่านอาจารย์บอกว่า เวลาท่องธาคัมมัฏฐานนี้ ในสมัยแรก ๆ ต้องท่องหนักขนาดที่เรียกว่าเอาไปติดตรงทุกประตู กระทบประตูห้องน้ำ ห้องอะไรต่อมิอะไร ต้องเคี้ยวขนาดนั้นเลยหรือครับ

วิสัชนา : ใช่ ต้องบังคับตัวเอง ตอนนั้นเป็นหนุ่มมันคะนอง ความคิดมันฟุ้ง ตอนนั้นเราก็ไม่เข้าใจวิธีการทางความคิดเหมือนกันว่า ควรจะจัดการความคิดอย่างไร ตอนนั้นรู้แต่ว่าต้องควบคุมความคิด ต้องหาเรื่องไม่ให้มันคิด ถ้าจะคิดให้คิดอยู่เรื่องเดียวคือเรื่องธาคัมมัฏฐาน ๔ จึงเขียนใส่กระดาษติดไว้เลย ทั้งห้องน้ำ ในประตูห้องน้ำ ประตูห้องนอน ในประตูห้องนอน ก่อนจะออกจากห้องก็ ๑ รอบ ให้จิตมันอยู่กับบทนั้น ปิดประตูปุ๊บ หันกลับไปก็ต้องหนึ่งรอบ ก่อนที่จะลงจากกุฏิ แล้วก็ต้องนำบทท่องนี้ติดไว้ในใจไปตลอดทุก ๆ ก้าว แต่ละก้าว ๆ ๆ ๆ ไปบิณฑบาตก็ท่อง กลับจากบิณฑบาตก็ท่อง ฉันทอาหารก็ท่อง ล้างบาตรก็ท่อง ปัดกวาดลานวัดก็ท่อง เช็ดอุศาลาก็ท่อง สรงน้ำก็ท่อง เดินจงกรม นั่งสมาธิก็ท่อง ไม่ใช่ใช้อื่น ใช้บทท่องนี้อย่างเดียวตลอดทั้งวันทั้งคืน จนจิตมันเกิดขึ้นคล้าย ๆ ว่าท่องเองอัตโนมัติ มันท่องเอง

พอมันท่องเที่ยวเอง มากเข้า มากเข้า มากเข้า ตอนที่นอนหลับ จะมีอีกตัวหนึ่งลุกขึ้นมาท่องเที่ยว คนละตัว แยกกันโดยอัตโนมัติ เป็นอย่างนั้น ก็เลยเห็นว่า “เอ...เราซักจะเพี้ยนหรือเปล่า ทำไมมันเป็นอย่างนี้ ทำไมเขาบอกคนปฏิบัติธรรม ทำจิตให้สงบ มันต้องสงบมิใช่หรือ” ความคิดมันหมุนท่องเที่ยวอยู่กับธาตุ ๔ ทั้งวันทั้งคืน “ทำไมมันไม่หยุดสักที” ตอนนั้นไม่เข้าใจอะไรเลยสักอย่าง มาแบบสับสนสับสนห่า เราก็ไม่ทึ่งนะ แต่ทำไม...เราจะทำจิตให้สงบได้อย่างไร ก็เลยได้ไปอ่านวิธีของหลวงปู่เทสก์ เทสรูสี วิธีทำจิตให้สงบโดยการทำสมาธิ ก็จับประเด็นได้เพียงแค่ว่า

“การจะทำจิตให้เป็นสมาธิได้นั้น ต้องจับจิตให้ได้ การที่จะจับให้ได้เป็นของยากมาก ไม่ใช่ของง่าย หากอยากจะทำจิตให้ได้ ให้จับที่ความคิด”

ความคิดเราคิดในธาตุอยู่แล้ว ก็จับมันเลย แต่ก่อนปล่อยให้มันคิด แล้วไม่ได้จับดูการคิดของมัน ทีนี้เราจะไปจับดูการคิดของมัน ซึ่งมันเกิดขึ้นตอนที่เรียกว่ามันคิดเองเป็นเองแบบอัตโนมัติแล้ว ก็ไปจับดูว่า “อ้อ...มันคิดไปถึงขั้นนี้ระดับนี้” พิจารณา ๖ ขั้นตอนก็พิจารณาแบบอัตโนมัติ จับได้ประมาณสัก ๑๐ นาที ก็เห็นภาพตัวเองผุดขึ้นมาหน้าอกแหวกออก จิตก็ตกลงไปที่ท่ามกลางอกตรงที่หทัยวัตถุ

ตรงที่หัวใจ ตรงกลาง ๆ เลย พุ่งไปเหมือนคนตกเหว วูบ... ลีว ๆ ๆ แต่ไม่ตกใจ พอถึงที่สุดมันจะวาบ... จ้าขึ้นมา จากนั้น ก็หายเงียบกริบ ปีบ ตัดขาดการรับรู้ทางกาย ไม่รับรู้เรื่องของกายอีก นั่งอยู่ตรงนั้นตั้งแต่ประมาณ ๒ ทุ่ม จนถึงประมาณเกือบตี ๑ ตี ๒ ไม่รู้เรื่องอะไรเลย จะไปรู้เรื่อง ก็ตอนที่ว่า “เอ๊ะ ที่เป็นอย่างนี้หรือคือสมาธิ” เพราะมันตัด อารมณ์ทุกอย่างหมดเรียบร้อยแล้ว เกิดความคิดอันหนึ่ง ขึ้นมา สมมุติว่าจิตเราอยู่ตรงนี้นะ แต่ความคิดจะอยู่ข้าง ๆ ตรงนี้ว่า นี่หรือที่เรียกว่าสมาธิ ปีบ พอความคิดนี้เกิดพืบ เท่านั้นแหละ ใจตัวนี้วิ่งจับความคิดนี้ พอวิ่งจับความคิดพืบ ความรู้สึกกลับคืนมา ทันทีเลย แล้วไปดูนาฬิกาจะตี ๒ แล้ว ทำไมนั่งไปเมื่อกี้เหมือนนั่งแค่วันนานเองนะ

ปุจฉา : แสดงว่ามันแยกกันอยู่

วิสัชนา : แยกกันอยู่

ปุจฉา : เป็นวิปัสสนูปกิเลสใช้ไหมเจ้าคะ

วิสัชนา : อันนั้นไม่รู้เรียกว่าอะไร ไม่เคยมีคำเรียกอะไรของมันเลย อาตมาก็เริ่มทำความเข้าใจอยู่ว่า “เอ๊ะ มันเป็นอย่างนี้ มันเป็นอย่างนี้ ถ้าอันนี้เขาเรียกว่าสมาธิ เวลาเข้าสมาธิเขาเข้ากันอย่างนี้หรือ” ก็เริ่มรู้แล้ว แต่ก่อนไม่รู้

เข้าสมาธิเข้าอย่างไร พอรู้ว่ามันเข้าสมาธิอย่างนี้ ก็เริ่มจับความคิดอีกเหมือนเดิม

แต่จุดหนึ่งที่เป็นเสมอก็คือ เวลาจิตพิจารณากายอยู่ สิ่งที่จะเกิดขึ้นเสมอก่อนที่จิตจะลงคือ จะเห็นลมเข้า-ออก ชัด ทั้ง ๆ ที่เราไม่เคยดูลม ไม่เคยดูอานาปานัสสติมาก่อน ลมเข้า-ออกชัดอัตโนมัติ ไม่อยากจะรู้ มันก็รู้ ไม่อยากจะรับทราบ มันก็รับทราบ รับทราบหมดทุกเรื่องทุกราวไป จนอยากจะมาดูลมดีกว่า ไม่ต้องพิจารณาทัตถ์แล้ว แต่จิตหนึ่งก็บอกว่า “มันคือความเบี่ยงเบนความสนใจของจิต จิตเคยเข้าแบบไหนก็ต้องเป็นแบบนั้น ถ้าไปเปลี่ยนวิธีการ มันจะไม่เป็นรูปรอยเดิมแล้ว” ก็เลยกลับมาสู่การจับดูจิตเหมือนเดิม มันก็ลงอีก

อานาปานัสสตินี้เป็นเรื่องที่เขามาสอดคล้องเอง แม้ไม่เคยฝึกมาก่อน หรืออาจจะเคยฝึกมาแต่ปางก่อนก็ไม่แน่ใจ มันจึงเกิดขึ้นมารองรับ ก็ทำอย่างนี้ทุกคราว แล้วก็เข้าใจว่า การทำอย่างนี้บ่อย ๆ อาสวะกิเลสจะหมดไปเอง ปราบกฐว่าไม่หมด

นอกจากจะไม่หมดแล้วยังพอกพูนขึ้นมาอีก พอกพูนอย่างไรรู้ไหม เข้าใจว่าตัวเองเป็นผู้วิเศษ จนจะหาให้คนดู

มันพอกพูนมาแบบไม่รู้ตัวนะ อัตตามันออกมาแบบ...เรานี้
แจ้วที่สุด ถึงขนาดนั้นเลย นั่นคือมิจฉาสมาธิโดยที่ไม่รู้ตัว

ปุจฉา : ขออนุญาตย้อนกลับไปที่ห้องธาตุ ห้อง
จนกระทั่งเห็นว่าจิตโน้มไป เอนไปว่า นี่เป็นธาตุดิน ไม่ต้อง
เพ่งมอง

วิสัชนา : สร้างความเข้าใจในการห้องธาตุว่า แต่ละ
ธาตุที่เราห้องมานี้มันเป็นความรู้ที่จะให้จิตได้รู้ว่า
องค์ประกอบของกายคืออะไร เมื่อจิตทราบว่าองค์ประกอบ
ของกายคืออะไร นั่นคือกายถูกประกอบขึ้น นั่นคือกายไม่ได้
มีอยู่จริงโดยตัวของมัน เพราะถูกประกอบขึ้น ผม ขน เล็บ
ฯลฯ อากา ๓๒ ที่เราเรียนรู้กันมานั้นแหละ แล้วส่วนแห่ง
อากา ๓๒ นั้น อะไรเป็นดิน อะไรเป็นน้ำ อะไรเป็นไฟ
อะไรเป็นลม แล้วค่อยไปคิดพิจารณาแยกแยะในส่วนของ
ธาตุตามความเป็นจริง

ตอนนั้นเกิดความสงสัยขึ้นมาว่า ธาตุ ๔ ดิน น้ำ ไฟ
ลม ที่เราห้องมานี้ ทำไมพระพุทธเจ้าทรงชี้เข้ามาหาร่างกาย
เรา ไล่ไปตั้งแต่ผม ขน เล็บ ฯลฯ แต่ก่อนก็ไม่ได้ใส่ใจหรือ
ห้องไปอย่างนั้นแหละเพื่อกำกับจิต แต่เกิดความสงสัยว่า
เมื่อพระพุทธเจ้าทรงชี้เข้ามาหาร่างกายเราว่า อะไรคือดิน
อะไรคือน้ำ อะไรคือไฟ อะไรคือลม แต่เราไม่เคยมองเห็น

ร่างกายเราตามความเป็นจริงในสิ่งที่พระองค์ทรงชี้ให้เราไปเห็น เพราะในบทท่องธาตุๆ ตอนท้ายกำหนดไว้ว่า ความกำหนดพิจารณากายนี้ให้เห็นว่าเป็นแต่เพียงธาตุ ๔

“ให้เห็นว่า...” ทีนี้ แต่เราไม่เห็น เรายังเห็นเป็นตัวเป็นตน เป็นร่างกายของเราอยู่ ก็เลยคิดว่า “เอ...มันก็ผิดจากสัจจะที่พระองค์ตรัส เมื่อผิดจากสัจจะ เพราะเราไม่ได้เห็นกายว่าเป็นธาตุ ก็คือไม่ได้เห็นกายตามความเป็นจริง แล้วประโยชน์จากการท่องเฉย ๆ มันจะได้ประโยชน์อะไร” ทีนี้ก็เลยเริ่มพิจารณา จึงได้ประมวลออกมาเป็น ๖ ขั้นตอน เพื่อเป็นความคิดที่จะนำจิตเราไปสู่การรู้ การพิจารณา เหล่านั้น ถ้าคิดรอบสองรอบ เขาเรียกว่าคิด แต่คิดแล้วคิดอีก ๆ เขาเรียกว่าพิจารณาจริง ๆ แต่คนไม่ค่อยอยากจะคิดแล้วคิดอีก ต้องคิดแล้วคิดอีก

ปฏจนา : คิดแล้วคิดอีก คิดพิจารณาจนจิตยอมรับ

วิสังขนา : ใส คิดพิจารณาจนจิตยอมรับ พอจิตยอมรับแล้ว คำว่า ยอมรับจริง ๆ มันยอมรับเรื่องที่เราคิดเข้าไปสู่ตัวของมัน จิตรับเข้าไป แล้วจะเห็นทุกอย่างเป็นดิน น้ำ ไฟ ลม หมดเลยตามที่กำลังของการพิจารณาในจิต จะเห็นทุกอย่างลงสู่ดิน น้ำ ไฟ ลม หมดเลย อาตมาทำถึงขั้นนั้นนะ แต่ใครทำไม่ถึงขั้นนั้นก็ไม่ใช่ไร แต่เป็นขั้นของการรู้ว่ามันเป็นธาตุ

แน่นอน แล้วยอมรับในความเป็นธาตุนั้นก็ได้ เป็นเพียงแค่
 บาทฐาน ซึ่งตอนนั้นอาตมายังไม่เข้าใจหลักการปฏิบัติมาก
 แต่ทำด้วยความคิดว่า ต้องไปเห็นชัด ต้องไปรู้ชัด ต้องไป
 เข้าใจชัด แล้วเห็นการยอมรับออกมาจากตัวจิตชัดเจน
 ไม่ปฏิเสธ นิดหนึ่งก็ไม่ปฏิเสธ เห็นชัดว่าทุกสรรพสิ่งคือดิน
 น้ำ ไฟ ลม ทั้งมีวิญญาณครองและไม่มีวิญญาณครอง
 เหมือนกันหมดเลย เป็นธรรมชาติอันเดียวกัน จึงเป็น
 สามัญญะที่เรียกว่าเป็นเสมอกันหมด เป็นลักษณะที่เสมอกัน
 ไม่มีการแบ่งแยก มองสัตว์เดรัจฉาน มนุษย์ หญิง ชาย
 ทุกสรรพสิ่ง เห็นความเป็นดิน น้ำ ไฟ ลม เรียกว่าทฤษฎีนั้น
 มันจะราบเรียบ คือเป็นทฤษฎีที่ตรงต่อความเป็นจริง หมายถึง
**เราจะต้องสร้างทฤษฎีให้เที่ยงตรงต่อความจริงก่อน เมื่อมัน
 เที่ยงตรงต่อความจริงแล้วค่อยเอามารู้การเกิดการดับ**

แต่ที่นี้อาตมาจะเอาตามอุปนิสัยของคน อุปนิสัยของ
 คนทุกวันนี้ไม่ได้เริ่มมาจากการปฏิบัติอย่างถูกต้องมาแต่แรก
 เราก็จับพลัดจับผลูกันมานั้นแหละ ก็หวังความพ้นทุกข์กัน
 ไม่รู้จะว่าอย่างไร อย่างน้อยก็ต้องรีบแก้ไขความทุกข์ในจิต
 ตัวเองก่อน มักจะไปใช้หลักการเดิม ๆ อาตมาก็เลยต้องใช้
 หลักวิธีการประมวล เรียกว่าประยุกต์ในตัวของเรา
 มารู้ได้ทั้งสองอย่างไปในคราวเดียวกันได้

ในคราวที่รู้ จิตก็ต้องรู้ในสภาพการเกิด-ดับ ในคราวที่กลับมาสู่กายคือ เมื่ออารมณ์ที่กระทบนั้นสงบลงไปอย่าปล่อยให้จิตอยู่กับความสงบ ต้องรีบให้จิตกลับมาสู่กาย โดยการพิจารณากายเป็นธาตุ ๔ ดิน น้ำ ไฟ ลม พอมีอารมณ์มากระทบแล้วก่อความวุ่นวายนั้น ก็พลิกกลับไปดูการเกิด-ดับ พอมันสงบลงไปได้แล้วปั๊บ ก็อย่าอยู่กับความสงบอันนั้น อย่าไปให้จิตไปเสวยอารมณ์ความสงบ กลับมาพิจารณากาย เพราะถ้าเราไปเสวยอารมณ์ของความสงบในขั้นนี้จะเกิดอวิชชาลุ้ยแทรก

ปุจฉา : ทั้งหมดนี้มันอยู่ภายในใจ

วิสัชนา : ใช่ มันอยู่ภายในใจ

ปุจฉา : การที่เห็นธาตุ ๔ ให้ โน้มอยู่ในใจ เห็นอยู่ในใจทั้งตัวเราทั้งคนอื่นว่าเป็น ดิน น้ำ ไฟ ลม

วิสัชนา : เราจะ不要去พยายามมองเห็นคนอื่นให้เป็นอย่างนั้น แต่สิ่งที่เราพิจารณามันไปมองเอง จากสิ่งที่พิจารณานั้นจิตจะเกิดการมองเอง ไม่ใช่จะไปเที่ยวจับคนนั้นมาพิจารณาลงดิน น้ำ ไฟ ลม เราพิจารณาในภายในของเราจนเพียงพอแล้ว พอมองออกไปปั๊บ มันพริบ ๆ ๆ ไปเองเลยทุกคนนี้ร่วงเป็นดินไปหมด

ปุจฉา : เห็นกระดุกนอนขาว เฟ่งเห็นหัวกะโหลก
กระดุกแขน กระดุกขา

วิสัชนา : ต้องให้ผ่านชั้นโครงกระดุกไปสู่ความเป็น
ดิน น้ำ ไฟ ลม ให้ได้ เพราะกระดุกยังเป็นธาตุผสมอยู่ ยังมี
ความเป็นรูปร่าง อวิชชายังตั้งอยู่ในนั้นอยู่ จิตบางดวงยังติดใน
โครงกระดุกก็ยังมี ไม่ยอมทิ้งโครงกระดุกตัวเอง คิดว่า
กระดุกนั้นเป็นตน ถูกเผาแล้วจิตยังเกาะติดอยู่ มี ไม่ใช่ไม่มี

ปุจฉา : ท่านอาจารย์คะ พุดถึงธาตุรูปกายเรานี้
ถ้าเรายังไม่ได้เห็นธาตุจริง ๆ ของรูปกายที่มันเป็นก้อนนี้แล้ว
มันสลายตัวออกไปเป็นธาตุทั้ง ๔ แบบนี้ ใครยังไม่เห็นตรงนี้
ได้อย่างแท้จริงนี้ ไตรลักษณ์จะไม่เกิด ถูกไหมคะ เพราะว่า
การที่รูปกายมันสลายลงไปเป็นธาตุหมดแล้ว หลังจากนั้น
เราก็จะเห็นไตรลักษณ์ได้ชัดเจน ถูกไหมคะ มันเกิดขึ้น
ตั้งอยู่ ดับไป

วิสัชนา : อาตมาว่าเราเห็นไตรลักษณ์ยังไม่ชัดเจน
เท่าไร เพราะว่าในขั้นนี้เราอย่าเพิ่งพุดถึงไตรลักษณ์
ในความหมายของอาตมาไม่ใช่ว่าไตรลักษณ์ไม่สำคัญ
ไตรลักษณ์เป็นสิ่งสำคัญ แต่ในไตรลักษณ์นี้ เราจะไปกำหนด
ไตรลักษณ์ขึ้นมาเพื่อสร้างไตรลักษณ์ในขั้นทิวฏฐิของเรา แต่เรา

ไม่ได้เห็นไตรลักษณ์ตามที่เป็นจริงของไตรลักษณ์ เราไปเอาไตรลักษณ์เข้ามากำหนดว่า ไม่เที่ยงเป็นอย่างนี้ เป็นทุกข์เป็นอย่างนี้ เป็นอนัตตาเป็นอย่างนี้ เราเห็นไตรลักษณ์ในชั้นความคิดของเรา ในชั้นความเห็นที่เราตั้งขึ้นเอง แต่ไตรลักษณ์ตามความเป็นจริงมันคืออะไร นี่คือนี่ที่อาตมากำลังจะบอกหมายความว่าให้เราทำไปอย่างนี้แหละ มันคือไตรลักษณ์ไปในตัวอยู่แล้วโดยปกติ โดยธรรมชาติ ก็มีคนมาบอกเหมือนกัน “ท่านอาจารย์แล้วไตรลักษณ์อยู่ตรงไหน ที่ท่านอาจารย์อธิบายมายังไม่เห็นไตรลักษณ์” ก็ที่เกิดที่ดับนั้นแหละคือไตรลักษณ์

ปุจฉา : คือเขาก็แสดงลักษณะของเขาอยู่ตลอด

วิสัชนา : ใช่ เป็นลักษณะของไตรลักษณ์ นั่นคืออาการจริงของไตรลักษณ์อยู่ที่นั่น การเกิดการดับนั้นแหละคือไตรลักษณ์ เพราะฉะนั้น เราจะใช้กระบวนการไตรลักษณ์หรือว่าถึงสภาพของไตรลักษณ์ขึ้นมาปรากฏในคลองแห่งจักขุขั้นวิปัสสนาขั้นของความเห็นนี้ ไม่ได้ไปสร้างไตรลักษณ์ไว้ก่อน แต่เห็นสภาพจริงลักษณะของสังขารนั้นจนเกิด**ไตรลักษณ์ขึ้นมา** แล้วไตรลักษณ์ก็จะเป็นองค์ธรรมที่ประกอบรวมเพื่อให้ทัสสนะทางจิตเกิดความชัดเจนในการตัดสินใจตัดสินในสังขารนั้นว่า “มันก็สิ่งใดสิ่งหนึ่งเกิดเป็นธรรมดา

แล้วก็ดับไปเป็นธรรมดา” มันคือกระบวนการของไตรลักษณ์ อยู่แล้วในสภาพอันนั้น แล้วไตรลักษณ์ที่เกิดที่ดับ คือ เป็นลักษณะของอนิจจลักษณะ ชัดเจนอันนั้น

เพราะฉะนั้น ในชั้นเบื้องต้นจะมีอนิจจลักษณะเป็นตัว ลักษณะญาณ ในไตรลักษณ์ญาณ ซึ่งอนิจจลักษณะจะเด่น (ในชั้นโสดาบัน)

ระดับที่ ๒ ทุกขลักษณะจะเด่น แบบเบาบางในชั้นสกทาคามี
ระดับที่ ๓ ทุกขลักษณะก็จะเด่น แบบชัดเจนในชั้นอนาคามี
ระดับที่ ๔ อนัตตลักษณะจึงจะเด่น

แต่ในอนิจจลักษณะ ทุกขลักษณะ และอนัตตลักษณะนี้ ก็คือลักษณะ ๓ นั้นแหละ เป็นเพียงแต่ว่ามันจะแสดง ลักษณะไหนเด่นออกมา ซึ่งมี ๓ ลักษณะในของความเป็นสังขาร ฉะนั้นการเกิดการดับคือเป็นอนิจจลักษณะที่ชัดเจน แต่ก็มีทุกขลักษณะและอนัตตลักษณะอยู่ในนั้นด้วย เพียงแต่ว่าไม่แสดงตัวชัด แต่พอขยับเข้าไปสู่อริยมรรคระดับที่ ๒ ทุกขลักษณะจะเริ่มเด่นชัดขึ้นมา แต่ทุกขลักษณะจะเด่นชัดได้ ก็ต้องเอาอนิจจลักษณะไปอธิบาย หรือไปสร้างขึ้น ไม่ใช่สร้างทุกขลักษณะขึ้นมาเองเลย ตัวที่รู้ความเป็นอนิจจลักษณะ จะไปสร้างทุกขลักษณะขึ้นมาให้เห็นชัดเอง ฉะนั้น จึงต้องดู การเกิด-ดับอยู่ในชั้นนี้

เพราะการดูการเกิด-ดับของสังขารจะไปดังทุกขลักษณะ ในไตรลักษณ์ออกมาปรากฏสู่ญาณในภายใน คือจิตของเรา จะไปเห็นด้วยลักษณะของญาณ ที่เป็นไตรลักษณ์ญาณ จะต้องเกิดขึ้นมาแสดงอาการของลักษณะนั้น ๆ ของสังขาร เพื่อที่จะไม่ให้จิตหลงสภาพสังขาร แล้วจะไม่ให้จิตไปหลงยึด เกาะในสังขาร แต่จิตของพระอรหันต์บุคคลอย่างไรท่านก็จะมี ความรู้เป็นญาณกำหนดรู้อยู่แล้ว อย่างไรก็ตามไม่สามารถที่จะ ยึดจับได้ เป็นเพียงแต่ว่ายยังละอนุสัยสังโยชน์ไม่ได้เท่านั้นใน เวลานั้น แต่จะให้ยึดเกาะก็รู้อยู่แล้วว่าไม่ยึดเกาะ เหมือนกับ การเอาเส้นผมเรานี้ยื่นเข้าไปที่กองเปลวไฟ มันก็จะหดกลับ จิตไม่มีทางที่จะยึดเข้าไปในตัวตนใด ๆ มันจะหดกลับ เพียงแต่รู้ว่ายังละไม่ได้ ก็เลยต้องเจริญความเพียร เพื่อที่จะเข้าไปละ ความเพียรที่กำหนดขึ้นก็ไม่ต่างจากเดิม แต่ว่าจะพิเศษกว่าตรงที่ว่าเมื่อมีอริยมรรคเบื้องต้นรองรับ จะรู้ ทุกข์ ละสมุทัย ทำนิโรธให้แจ้ง โดยอาศัยสังโยชน์นั้นเป็น ที่ตั้งแห่งการกำหนด จึงจะรู้ทุกข์ ละสมุทัย ทำนิโรธให้แจ้ง เจริญมรรค เวียนรอบอยู่อย่างนั้น เพราะหลักปฏิบัติทำลาย วิจิกิจฉาได้แล้วว่าจะปฏิบัติอย่างไร จึงไม่สงสัยว่าจะปฏิบัติ ต่อไปในวิธีการนั้นอย่างไร จะชัดเจน จะฉลาด และจะรอบรู้ มากยิ่งขึ้น

ฉะนั้น อาตมาจึงไม่ได้พูดถึงไตรลักษณ์ตัวที่เป็นไตรลักษณ์มาก ๆ เพราะเราจะไปสร้างภาพไตรลักษณ์ขึ้นเพื่ออะไร เพราะในภาวการณ์ปฏิบัติจริงของอาตมา เวลาไปเจอตัวไตรลักษณ์แท้ ๆ มันคนละเรื่องกับที่เราตั้งกำหนดไว้ ไม่ใช่ตัวเดียวกันเลย ที่เราคิดไว้ในใจนั้นเป็นเพียงแค่ตรรกะหรือว่าจินตนาการที่เราถูกบอกมา ถูกสอนเข้าไปสร้างจินตนาการขึ้นในความคิด แล้วเอาความคิดนี้ไปกำหนดในความเป็นของสังขาร ซึ่งความเป็นของสังขารที่แท้จริงนั้นจะไม่ใช่ออย่างนี้ อย่างที่เราคิดว่าอย่างนี้ แต่ไม่ได้หมายถึงว่าการคิดอย่างนั้นจะไม่มีประโยชน์นะ มันก็มี อย่างน้อยก็ยังอยู่ในขั้นเป็นการอธิบาย แต่เป็นการอธิบายที่ยังไม่ถูกตัวเท่านั้นเอง

เรื่องของความคิด การพิจารณา การไตร่ตรอง ทุกคนก็ต้องมีผิดมีถูกไปอย่างนี้แหละ ในขณะที่ปฏิบัติจะเอาถูกโดยส่วนเดียวก็เป็นไปไม่ได้หรอก จะว่าไม่ผิดเลยก็ไม่ได้ก็ต้องมีผิดมีถูกอย่างนี้สลับกันไป แต่การที่ถูก-ผิดแต่ละครั้งความรู้เราจะขึ้นมาบอกเสมอว่า ผิดตรงนี้ ที่ถูกเป็นแบบนี้ มันก็จะยึดอันที่ถูกไปเรื่อย ๆ ผิดแบบนี้ ก็ผิดไป อันที่ถูกเป็นแบบนี้ ก็จะไปเรื่อย ๆ แต่ก็ต้องผิดอีกแต่ก็หาถูก ผิดเพื่อหาจุดถูกไปเรื่อย ๆ แล้วไต่ไปกับความผิดเพื่อหาจุดที่มันถูกต้องของจิต จิตก็จะทำอย่างนี้แหละไปเรื่อย ๆ

ฉะนั้น เวลาเราไปเจอไตรลักษณ์แท้ อาตมาไปเจอ ไตรลักษณ์แท้ ตอนแรกไม่เคยเข้าใจเลยว่าไตรลักษณ์มีอยู่ โดยตัวของมันโดยหลักธรรมชาติ มีตัวให้เห็น มีตัว ให้รับทราบ รับสัมผัส แล้วก็รับรู้ โดยไม่ต้องใช้ความคิด โดยไม่ต้องใช้จินตนาการ เห็นเหมือนกับแก้วใบที่วางอยู่อย่างนี้ เห็นสภาพแห่งไตรลักษณ์แสดงอาการภาวะของมันอย่างนั้น เลย เห็นชัดเหมือนกับตาเห็นอย่างนี้ พอจิตเราถอนออกมา ในภาวะปกติ ก็เห็นทุกสรรพสิ่งเป็นแบบที่เราไปเห็นอันนั้น เห็นด้วยตาเปล่านี้แหละ เห็นทุกสรรพสิ่งเป็นแบบไตรลักษณ์ ในชั้นลักษณะญาณนั้น เป็นญาณรองรับ เป็นญาณที่ทำให้ เรามองอะไรก็ตาม จะเป็นไตรลักษณ์หมดเลย ทุกขณะแห่งจิต ที่รับรู้รับทราบ หรือพูดง่าย ๆ ว่ามันแนบอยู่กับจิตตลอด ๒๔ ชั่วโมง เมื่อเห็นอยู่ตลอด มันก็คลายอยู่ตลอด จะไม่มี ความเห็นหรือทิวทัศน์ใด ๆ เข้าไปยึดจับในสังขารทั้งหลายทั้งปวง ไม่ว่าจะ เป็นชั้นของรูปหรือนามก็เห็นเป็นลักษณะของความ เป็นไตรลักษณ์ ไตรลักษณ์นี้คือไตรลักษณ์ล้วน ๆ เลย ล้วน ๆ เป็นไตรลักษณ์ไม่มีอะไรปน ล้วน ๆ ในตัวของมันเลย

เพราะฉะนั้น อาตมาจึงบอกว่าในชั้นความเห็นนี้ มันเป็นอีกชั้นหนึ่ง นั่นหมายถึงว่าเราจะต้องพากเพียรในการ กำหนดรู้ตามหลักอริยสัจอย่างนี้ไปเรื่อย ๆ มันจะส่งผลไปให้ เราเห็นสภาพธรรมอันนั้น มันมีอยู่แล้วในหลักธรรมชาติ

ที่จะต้องเห็น เมื่อความจริงมีอยู่ในหลักธรรมชาติ แน่แน่นอนว่า เมื่อเราปฏิบัติถูก จะต้องไปเห็นความจริงที่อยู่ในหลักธรรมชาตินั้น ๆ แม้พระนิพพานเองก็ตาม ก็อยู่ในหลักธรรมชาติในส่วนที่เป็นอสังขตะ การปฏิบัติของเราจะไปเห็นเอง เพราะเราเรียกร้องให้พระนิพพานปรากฏขึ้นเลยไม่ได้ มันก็ต้องค่อย ๆ ปฏิบัติไปอย่างนั้น ไตรลักษณ์เหมือนกัน เราจะไปบอกให้เห็นไตรลักษณ์เลยก็ไม่ได้

การที่พระองค์ตรัสว่า รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง เวทนาเที่ยงหรือไม่เที่ยง แม้สิ่งนั้นพระองค์จะพูดถึงไตรลักษณ์ก็จริง แต่ไม่ได้พูดถึงตัวไตรลักษณ์แท้ แต่พูดเพื่อให้จิตเกิดการเทียบเคียง พุดง่าย ๆ เป็นคำอธิบายให้กับจิตเพื่อเทียบเคียงให้ทราบในชั้นของการเกิดอนุโลมญาณ พระองค์จึงบอกว่า ธรรมทั้งหมดที่พระองค์ทรงสอนเพื่อให้เกิดอนุโลมญาณ คือคล้อยตามหลักแห่งความจริง คล้อยตามธรรมชาติที่เป็นจริง ที่เป็นจริงในหลักธรรมชาติ คือ ต้องไปเห็นธรรมชาติที่เป็นจริงอันนั้น เพราะฉะนั้นในพุทธพจน์ทุกคำ จึงยังไม่ใช้สัจจะ ยังไม่ใช่ความจริง แต่พุทธพจน์เป็นเครื่องบอกให้เราไปเห็นความจริงคือสัจจะในหลักธรรมชาติ การไปเห็นสัจจะในหลักธรรมชาตินั้นนั่นแหละคือพุทธประสงค์ ไม่ใช่มาติดอยู่กับภาษา

ภาษาเป็นเครื่องชี้บอกให้เห็น เหมือนพระองค์บอกว่า ร่างกายเป็นธาตุ ๔ ดิน น้ำ ไฟ ลม ก็ชี้ให้เห็นธาตุจริง ๆ ใน หลักธรรมชาติที่มันเป็นจริง เป็นจริงแน่ ๆ เราไม่เห็นจริง ตอนนี้แต่มันเป็นจริงแน่ ๆ มันต้องเป็น เราก็เห็นอยู่แล้ว บรรพบุรุษเรา สุกท้ายแล้วคืออะไร ไข้ไหมละ เป็นอย่างอื่น ไปไม่ได้ นี่คือหลักธรรมชาติ นี่คือกฎตายตัว เป็นกฎเกณฑ์ ของสภาพสังขารที่มันประกอบรวมตัวกันมา จะต้องแสดงออก ในลักษณะอย่างนี้ ลักษณะของรูปคือธาตุ ลักษณะของนาม ก็เกิด-ดับ เป็นอนิจจลักษณะ ทุกลักษณะ และอนัตตลักษณะ แล้วเราจะไปจับเอาตัวไหนมาเป็นตัวตนของเรา ตอนเป็น เด็ก ชีวิตเราตอนเป็นเด็กหายไปไหนแล้วตอนนี้ ไปหามาสิ เราเคยเป็นไข้ไหม แล้วไอ้ที่เคยเป็นมันไปไหนแล้วตอนนี้

ปุจฉา : ดับไปแล้ว

วิสัชนา : เห็นไหม มันดับไปแล้ว เกิดความสะดุ้งไหม ว่าชีวิตตอนเป็นเด็กดับไปแล้ว ดับไปได้ด้วย ใครทำให้มันดับ มันดับด้วยตัวของมันเอง เราอยากให้ดับไหม บางทีก็อยาก เหมือนกัน “เมื่อไหร่เราจะโตสักที” บางครั้งพอมาเป็น ตอนนี้อแล้ว “อยากจะกลับเป็นเด็กจัง” เห็นไหม ธรรมชาติ มันแสดงออกตรงตามความเป็นจริงของมันอยู่แล้ว แต่เรา

ไม่ตรงตามความเป็นจริง ความเห็นของเรานั้นแหละไปเกี่ยวกับ
ธรรมชาติอยู่เสมอ

ความจริงมันตรงของมัน ไม่ว่าจะป็นชั้นทุกขสัจจะ
มันก็เกิดมาตรงตามลักษณะของมัน ไม่ผิดเพี้ยน สมุทัยสัจจะ
ก็เกิดขึ้นมาเพื่อสร้างทุกข์ให้กับตัวฉันนี้โดยธรรมชาติตรง ๆ
อยู่แล้ว สมุทัยมันไม่ผิดที่เป็นตัวเหตุนำมาซึ่งทุกข์ ไม่ผิด
ที่ผิดก็คือเราไม่รู้ว่าทุกข์ควรรู้ สมุทัยควรละ นิโรธควรทำ
ให้แจ้ง มรรคควรเจริญ นี่คือที่ผิด คือตรงนี้

ทุกข์คือธรรมชาติเป็นสัจจะอันหนึ่ง สมุทัยก็เป็น
สัจจะอันหนึ่ง สัจจะของสมุทัยคือสัจจะในชั้นที่เป็นเหตุ
เพราะฉะนั้น เมื่อชีวิตเรามีสัจจะ ๒ ประการ ได้แก่ ทุกขสัจจะ
สมุทัยสัจจะ คือมีทุกข์กับมีเหตุให้เกิดทุกข์ แล้วเราจะหนี
ทุกข์ไปไหนได้ละ เพราะมันมีเหตุอยู่ตลอดเวลา แล้วเราก็
สร้างเหตุอยู่ตลอดเวลา ชีวิตของเราถ้ามีสัจจะอยู่ ๒
ประการนี้ ต้องเป็นความจริงแน่ๆ ชีวิตของเรานั้นต้องถูก
ความทุกข์หยั่งเอาแล้ว มีความทุกข์เป็นเบื้องหน้าแล้ว เกิด
ชาติปี ทุกขา แน่นนอน เกิดอีกต้องทุกข์อีกแน่นนอน

เพราะเรามีทุกขสัจจะกับสมุทัยสัจจะ เป็นความจริง
ที่กำหนดชีวิตเราต้องเป็นไปตามนั้น แต่พระพุทธเจ้าทรงมาชี้
นิโรธสัจจะว่า ดูให้ดี ๆ นะ ไ้ทุกข์กับสมุทัยนี้ แม้จะสร้างทุกข์

ให้เราแต่มันก็ดับได้ ดูการดับไปของมันให้ดี ๆ สมุทัยดับได้
อวิชชามันก็ดับได้ แม้เราไม่อยากจะดับ มันก็ดับโดยตัวของมัน
แต่การที่เราไม่เห็นการดับนี้แหละจึงเป็นอวิชชาสังโยชน์
มันไปสร้างความเห็นผิด เพราะเราไม่เห็นการเกิดการดับ
ในธรรมชาติที่มันเป็นจริง

ตรงนี้ พอเรารู้ปุ๊บ วิธีปฏิบัติต่อทุกข์อย่างไรละที่นี้...รู้
ปฏิบัติต่อตัณหาอย่างไร รู้ว่าจะต้องละ โดยที่ตัณหานี้เกิด
แล้วแต่เราไม่ละตัณหาที่เกิด แต่เราจะละตัณหาใหม่ที่จะ
อาศัยตัณหานี้เกิด คือเราไม่สืบต่อตัณหาใหม่นั้นเอง ตัวนั้น
ก็จะดับ ก็เป็นนิโรธทำให้แจ้งได้ เพราะถ้าเราไปสืบต่อตัณหา
ใหม่ จะทำนิโรธให้แจ้งไม่ได้ ก็จะเห็นตัณหาใหม่อยู่ตลอด

แล้วมรรคก็ปฏิบัติอย่างนี้ไปเสมอ ๆ เรื่อย ๆ ๆ ๆ
แล้วที่นี้ก็เป็นสัจจะแน่นอนว่าถ้าเราปฏิบัติมรรคอยู่เรื่อย ๆ
มรรคก็กำหนดว่า ที่สุดแห่งทุกข์ของเราย่อมมี มีความหวัง
แล้วที่นี้ ถ้าเราทำมรรคให้ถูก ก็จะมีความหวังว่า

เมื่อสัจจะในชั้นของมรรคบอกว่าการปฏิบัติอย่างนี้
คือที่สุดแห่งทุกข์ จะเป็นไปได้เพื่อความสิ้นทุกข์ จะเป็นไปได้
เพื่อความหมดทุกข์ ก็จะเจริญขึ้นแหละที่นี้ มันก็จะไป
กำหนดตายตัวว่า ทิศทางชีวิตของเราต่อไปนี้ เป็นทิศทาง
ของการดำเนินไปเพื่อความสิ้นทุกข์และดับทุกข์ เพราะเรามี

อริยสัจครบ ๔ ในชีวิต ซึ่งแต่ก่อนมีแค่ ๒ ไข่มกลมละ ดับทุกข์
ได้ไหม อ้าวยืนยันไข่มกลม ดับได้ ทำไมจะดับไม่ได้

ปุจฉา : ทุกข์หายไปเยอะเลย

วิสัชนา : หายไปไหน

ปุจฉา : แล้วก็...ไปหาอีก ก็ไม่มี

วิสัชนา : นั่น เห็นไหม เรียกให้มันมา ก็ไม่มา เพราะ
มันละได้แล้ว

ปุจฉา : คือจริง ๆ แล้ว ที่ท่านอาจารย์พูดว่าอวิชชา
ไม่มีที่ตั้งนี้ ก็คือเป็นสัจจะจริง ๆ เพราะมันกระจายออก
จนไม่มีที่อยู่ ก็เป็นลำดับ ๆ ไป

วิสัชนา : ไข่ ถูก

ปุจฉา : จริง ๆ เขาไม่มีที่อยู่แล้วจะย้อนกลับมาหารูป
หानาม ก็กระจายกันไปหมดแล้ว

วิสัชนา : มันก็ไม่มี ไม่รู้จะมีอะไร มันจะไปตั้งอยู่กับ
อะไร

ปุจฉา : มันไม่มีที่ตั้ง

วิสัย : มันตั้งที่ความเห็นผิดนะ สักกายะมันถูกทำลายไปแล้ว มันก็ไม่มาตั้งอยู่ในนี้อีก มันก็ไปนอนเนื่องอยู่กับตัวสังโยชน์ชนิดที่มันยังละไม่ได้ อาตมาจึงบอกเสมอว่าเราไม่ต้องไปละอะไรให้มากมาย เราเพียงแค่ละสังโยชน์ ๑๐ ประการนี้ ตัวแรกจะต้องละคือสักกายะ เรื่องโลก โกรธ หลง ไม่ต้องไปสนใจหรอก เอาออกไปก่อน **ละมาแค่นี้ไม่เห็น** **ละได้สักที** ยังโลกกันอยู่ ไข้ไหม ก็ยังโกรธกันอยู่ ไข้ไหม โกรธกันอยู่ได้เรื่อย ๆ นั้นแหละ ก็หลงยึดตัวเองอยู่ไปตลอด ไม่หมดไปสักที แต่ทำลายสักกายะนี้ เริ่มเห็นแล้วว่าอะไรเป็นอะไร โอ๊ะ...ละกันอย่างนี้ ไปกันอย่างนี้ จิตจะฉลาดขึ้น จิตจะแยกกายขึ้น จิตจะเข้าใจอะไรได้มากมายขึ้น

ปุจฉา : ทำยที่สุดแล้วที่ว่า ๘๔,๐๐๐ พระธรรมชั้น หรือว่าธรรมหมวดต่าง ๆ ก็มีแค่ ๑๐ อย่างที่ต้องละ แค่นั้นเอง

วิสัย : ไข้ ในพระพุทธศาสนาให้ละ ๑๐ อย่างนี้ อย่าไปละเกินนี้ เพราะเป็นคำตรัสไว้ตายตัวชัดอยู่แล้วว่า ละสักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สีลพทปรามาส เรียกว่าไสตฉบับ คือเวลามันเกิด ไม่มีคำว่าไสตฉบับขึ้นมาให้เราได้เห็นหรอก เห็นแต่ว่าสักกายทิฏฐิถูกละไป พอสักกายทิฏฐิถูกละไปแล้ว คำว่าไสตฉบับผุดเกิดขึ้น ไม่มี จึงไม่มีความรู้สึกว่าเป็น แต่รู้ชัดว่า

สักกายทิฏฐิหายไป ที่นี่ คนปฏิบัติแล้วรู้สึกว่าเป็น
โสดาบันนั้น แสดงว่ามีโดยความเป็นอัตตา ไปสร้างความเป็น
โสดาบันขึ้นเพื่อให้ตัวเองเป็น มีเยอะด้วยนะ จริง ๆ โดย
ธรรมชาติที่แท้แล้วไม่มีหรอก พระพุทธเจ้าตรัสเรียกบุคคล
ผู้ละสักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาส ว่าโสดาบัน ไม่ได้
ตรัสว่าเป็นโสดาบัน ทรงเรียกว่า “ผู้ตกกระแสน้ำ”

โสดะ+สัมปันนะ คือ โสดะ-กระแสน้ำ สัมปันนะ-ถึงพร้อม

เพราะฉะนั้นแล้ว จึงมีความพากเพียรในการปฏิบัติไป
เรื่อย ๆ ว่าสักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาส ก็ชัดเจน
แล้วตรงนี้ ละขาดปั๊บ แล้วคนนั้นก็จรรู้ชัดด้วย ไม่กลับมาอีก
เอามันอีกก็ไม่มี จะกลับไปพิจารณาเพื่อแก้มัน มันก็ไม่ไป
จะแก้ทำไม ไม่มีที่แก้แล้ว ก็รู้ชัดภายในตัวเอง เหมือนกับคนที่
ตัดแขนตัวเองขาด ก็รู้ชัดว่ามันขาดแน่นอน ชัดเจนอย่างนั้น
ตลอด ๒๔ ชั่วโมง จะรู้เลยว่าขาด ไม่ใช่ว่า “เอ... ตอนนั้นขาด
ตอนนี้ทำไมมันมาต่อกันอีก” ไม่มี มันชัดเจนตลอด แจ่มแจ้ง
ตลอด ไม่ได้สงสัย เป็นอย่างนั้น ที่นี่ก็รู้ว่า ละกามราคะ
ปฏิบัติให้เบาบาง เรียกว่าสกทาคามี

บางคนก็มาถามว่า จะชี้ชัดได้อย่างไรว่าเบาบางแบบไหน
อันแรกก็รู้ว่าขาด แต่อันที่ ๒ บอกเบาบาง บางที่ไม่แน่ใจว่า
เบาบางแบบไหน ใช่มั้ยละ เรียกว่ามันชี้ชัดไม่ได้ในความ

เบาบาง แล้วอันที่ ๓ คือขาด ก็รู้ว่าขาด ขาดก็คือต้องไม่มี แต่เบาบางแสดงว่าต้องมีบ้างไม่มีบ้าง แต่จะเทียบเคียงอย่างไร เพราะบางคนในชั้นของปุถุชนเองก็ตาม บางทีผู้ที่บำเพ็ญฌานมาก ๆ พวกนี้ก็จะไม่มี ก็เลยเทียบเคียงไม่ออกว่าเบาบางแบบไหน แล้วอีกอย่างหนึ่ง เวลาจิตเข้าสู่การละสลักกายทิฐฐิเบื้องต้นใหม่ ๆ ก็จะไม่มีการเปรียบเทียบว่าเบาบางแบบไหน แล้วอีกอย่างหนึ่ง เวลาจิตเข้าสู่การระส่ำระสายแล้ว มันก็มีเทียบตรงที่ว่า เวลาจิตเข้าสู่กระแสแล้ว จะต้องรู้เลยว่ากามราคะ ปฏิฆะ เป็นสังโยชน์ตัวต่อไปที่จะต้องแก้และต้องละ พอรู้ว่าจะต้องละ มันก็จะทำความเพียรละ

ปัญหาไม่ได้อยู่ที่ว่าจะชี้ขาดได้ใหม่ว่าเบาบางหรือไม่เบาบางอย่างไร ไม่ได้เป็นปัญหาเลย แต่เมื่อผู้ปฏิบัติได้ปฏิบัติไปนั้นแหละ สิ่งหนึ่งที่จะเกิดขึ้นก็คือจะมีกระแสพระนิพพานรองรับ ครั้งแรกนี้กระแสพระนิพพานรองรับโดยในชั้นของการละสลักกายะ ครั้งที่ ๒ ก็จะมีกระแสพระนิพพานรองรับ ไปชี้ขาดตรงนั้นว่า เห็นกระแสพระนิพพานหรือไม่ ต้องเห็น นั่นหมายถึงว่า ครั้งแรกที่เห็นกระแสแรก ของพระนิพพานเป็นอย่างไร ต้องเห็นกระแสที่ ๒ ของพระนิพพานในชั้นที่ ๒ นั่นคือตัวชี้ขาดว่าทำให้เบาบางได้แล้ว ชั้นที่ ๓ ก็ต้องเห็นกระแสของพระนิพพานอีก เพื่อให้

เด็ดขาด นี่คือการละได้โดยแท้ ต้องเห็นกระแสพระนิพพานด้วย แต่ก็อีกนั่นแหละ นิพพานก็ไม่ได้มีชื่อบอกว่านิพพาน

ที่นี้ บางคนบอก แล้วจะจับได้อย่างไรว่ากระแสแรกพระนิพพานเป็นอย่างไร มันรู้ วิจิกิจฉาจะหาย ความสงสัยว่านิพพานเป็นอย่างไร มันจะหายออกไปจากจิต จะไม่มีการตั้งจินตนาการ ตั้งการคาดคะเน มันจะไม่ตั้งอีกแล้ว แต่ก่อนจะตั้งไว้ว่า นิพพานเป็นแบบนี้ แบบนี้ มันจะมี แต่ตอนนี้มันไม่ตั้งไว้แล้ว แม้จะตั้งไว้ก็รู้ชัดเจนแล้วว่ามันไม่ตรงตามหลักของพระนิพพานที่แท้ จะรู้ในใจเองเลยว่าจะไม่สงสัยพระนิพพานอีกแล้วในชีวิตนี้ ตลอดทั้งชาติ ไม่มีความสงสัยเป็นอนันตกาล ทุกอย่างมันชัดเจน แจ่มแจ้งอยู่ในตัวเอง มันจะรู้ รู้อย่างไม่เคยรู้มาก่อน เป็นอย่างที่ไม่เคยเป็นมาก่อน เข้าใจธรรมชาติหลาย ๆ อย่าง อย่างที่ไม่เคยเข้าใจมาก่อน มีความเป็นอยู่อีกแบบหนึ่งในภายใน ตัวนี้จะเป็นปัจจัยตั้งเข้าใจหรือยัง

ปุจฉา : เข้าใจแล้ว

วิสัชนา : เข้าใจแล้วก็จบ

การดับไปโดยไม่เหลือของอวิชชา
โดยปราศจากราคะ
กระบวนกรแห่งความทุกข์ทั้งปวง
จึงเป็นอันยุติ ไม่สืบต่อ

